הדור

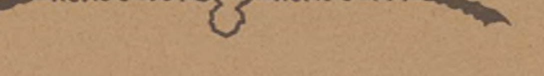


DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל:
חברת „אחיאסף".

Krakau, 24 October 1901. גליון 41. קראקא, י"א חשון תרס"ב.



תכן הענינים:





תנאי החתימה:

באוסטריה-אונגריה:
לשנה 14.— קראנען.
לחצי שנה 7.— „
לרבע שנה 3.50 „

ברוסיה:
לשנה 6.— רו"כ.
לחצי שנה 3.— „
לרבע שנה 1.50 „

בשאר ארצות:
באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

כתבת „הדור":

ברוסיה: Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות: Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 16.





לוח „אחיאסף“ לשנת תרס"ב

שנה תשיעית.

שנות קיומו של לוח אחיאסף תשע מעידים על ערכו וטובו ועל סגלותיו הפנימיות המחבבות אותו על קהל הקוראים. הלוח כולל ספורים, שירים, ציורים, מאמרים פובליציסתים ומדעיים, השקפות על מאורעות השנה ושאלות החיים, תולדות אנשי שם המצוינים בפעולותיהם בעבר ובהוה, תמונות וציורים נחמדים, וכו' וכו'. בשנה זו הוספנו פרק הדש בשם „מראשית השנה עד אחרית השנה“ הכולל סקירה עמוקה ומשפט צדק על כל המאורעות החשובים בחייהם הרוחנים של אחינו בכל הארצות במשך דשנה ההולפת, בכלל הוספנו בשנה זו גליונות שלמים על עצם הספר (החלק הספרותי לבד מחזיק כשלשים באָגען) הכוללים ענינים רבים ונכבדים, והיתה ההוספה הזאת במקום ספר מיוחד הנספח בתור תשורה.

בלוח אחיאסף תרס"ב השתתפו כמעט כל טובי הסופרים והחכמים, וזה תוכן החלק הספרותי:

א) אגרת. לוח אחיאסף
ב) מלחמה בשלום (ציור היסטורי), ד"ר ש. ברנפלר
ג) עם פתיחת החלון (שיר), ח. נ. ביאליק.
ד) הוא היה כהן (סקיצה), י. ברשדסקי.
ה) תמונה (שיר), א. הופנשטיין.
ו) לחנוך העם (דבר להורים ולמורים), ש. ל. ציטראן.
ז) ר' אברהם בן נחום מכפר מכאוביץ (ציור), מ. ד. בראנדשטעטטער.
ח) משיח (שיר), י. ל. ברוכוביץ.
ט) השתלמות שכלית והכרה מוסרית, יוסף קלויזנר.
י) לא יצא לפעל (ציור), י. ברשדסקי.
יא) לילה (שיר), מ. מ. הורוויץ.
יב) טעמים לסדר אלף-בית, יצחק בן אשר.
יג) משה (שיר), דוד פרישמאן.
יד) שתי שנים ומחצה (ציור), מיכה יוסף ברדיטצבסקי.
טו) זכרונות, א. ש. פריעדבערג.
טז) פסוקי דינקי (שיר), יעקב קפלן.
יז) שבבים: א) משמרים הבלי שוא. ב) שירה וזמרה. ג) זכרון כספר, א. שולמאַן.
יח) שומר מה מלילה? (שיר), מ. מ. דאליצקי.
יט) משי (מרשימותיו של עובר אורח), ש. בן-ציון.
כ) קץ כל בשר (חזון), יעקב בהן.
כא) הנחמה האחרונה (ספור), א. ויגגער.
כב) אש מאת ה' (מכתם), יהודה ליב גורדון.
כג) אל אמי (שיר), יעקב קפלן.
כד) נחלה מבוהלת (מסעי הראשון לארץ ישראל), מרדכי בן הלל הכהן.
כה) בשכר נשים צדקניות (הלצה), צבי אלאטין.
כו) חג וחגא (ציור), א. ז. ראבינאוויטש.
כז) עוקצים ופרי מחשבות, ש. בן ציון.
כח) במה? (ציור), י. שטיינבערג.
כט) זכרונות (ציור), הנ"ל.
ל) היפרכוס ומלך, הנ"ל.
לא) דור דור (משה ליב ליליענבלום, דוד פרישמאן), דר. מ. י. ברדיטצבסקי.
לב) אהבתיך עמי (שיר), דר. סולער.
לג) עלה נופל. א. לודוויפול.
לד) בין ערבים (שיר), יעקב כהן.
לה) במחזה (שיר), יעקב קפלן.
לו) שיחת רוחות, מ. ל. ליליענבלום.
לז) ר' זכריה פראנקל (למלאת מאה שנה ליום הולדתו), דר. ש. ברנפלד.
לח) יום היהודים בגרמניא (לתמונת הפרופ' מ. פיליפזאָהן), דר. ש. ברנפלד.
לט) ר' מאיר איש שלום, ראובן בריינין.
מ) ר' אליעזר שולמאַן.
מא) יצחק ליבוש פרץ.
מב) י. י. ווייסבערג.
מג) על פתחו של גיהנם. י. ח. טביוב.
מד) מראשית השנה עד אחרית השנה — (סקירה על המאורעות של שנת התרס"א): השקפה כללית, הציונית בזמן הזה, הקונגרס הרביעי ותוצאותיו, התנועה הציונית בעם, האספות המחוזיות והמדיניות, העבורה הקולטורית, האספות הגליליות ברוסיה, אספת הציונים כאָלמיץ, האספות בלמברג ובאמיריקא, אספת תלמידי חכמים צעירים במינכען, טבע התנועה הלאומית, המעשה והמחשבה, הבאנק הלאומי, העכובים בתשלומי המניות, הלשכה בווארשא, המוסדים בפלשתינא, תיאודור הירצל לפני השולטן, הקריזיס של הקולוניות בפלשתינא, שנוי הסדר, הפקידות החדשה, שאלת הפועלים, חברת הישוב באודיסא, מלאכות מר גינצברג ומר זוסמן בפלשתינא, בית הספר ביפו, דעת הקהל, הצירים בפאריז, מכס נרדו והצעתו בדבר הגיטו החדש, יחוס הציונים בלונדון לבחירת הועד המדיני, הציונים כהנהגת חכי"ח בווינא, הרעב בנגב רוסיא, עבודת הצדקה, יחום עשירי אחינו שבמערב למאורע זה, החברה של עורה שנועדה בברלין, הוכוחים בועד המדיני של ממלכת פרוסיה, יום היהודים בגרמניא, מצב היהודים בצרפת, מכס רגים באלגיר, האנטישמיות באוסטריא, מצב אחינו בגליציא ורומניא, התנועה הפנימית.
מה) כרוניקה עברית (מן ניסן תר"ס עד ניסן תרס"א): רוסיא. פקודות הממשלה. פסקי הסינט. ארץ ישראל. אוסטריא-אונגארן. צרפת רומניא. אנגליא. אמריקא. תוגרמא. בלגיא. ארגנטינא. חינא. מארוקא. פרס. ספירות. הצטינות חגי יובל.
מו) הזכרת נשמות. (מן ניסן תר"ס עד ניסן תרס"א).
מז) ביבליוגרפיא (ספרים חדשים).

ואלה התמונות אשר באו בלוח אחיאסף תרס"ב:

1) ר' זכריה פראַנקעל.
2) פרופ' מ. פיליפזאָהן.
3) מאיר איש שלום.
4) אליעזר שולמאַן.
5) יצחק ליבוש פרץ.
6) י. י. ווייסבערג.
7) ד"ר איזידור זיננער. (מיסד הענציקלופעדיע העברית).
8) היהודים בכינה.
9) ר' משה מונטיפיורי בימי שהרותו.
10) ר' משה מונטיפיורי בימי זקנותו.

מחיר הלוח 1 רו"כ, עם פאָרטאָ 1,30 רו"כ, מכורך 1,40 ר', עם פאָרטאָ 1,70 רו"כ.

המחיר הנזכר נקצב רק עד ט"ו תשרי ובעבור הזמן יעלה מחירו והיה 1 30 רו"כ, ועם פאָרטאָ 1.60, מכורך 1.70, עם פאָרטא 2 רו"כ.

הערה. עלינו להזכיר כי בהיות להלוח מספר מסוים וידוע של קונים שנה שנה הננו מרפיסים אותו רק במהדורא אחת ולכן קרה בשנים האחרונות כי אספו העק"ז לגמרי מן השוק מיד אחר חג הסכות עד כי היינו מוכרחים אח"כ לפרסם מודעות במכ"ע כי הלוח נמכר כלו כדי שלא להטריח את הרבים וגם את לשכת אחיאסף בכתיבת מכתבים לחנם. ולכן, כל אלה מן הקוראים, המו"ס והסוכנים שיש להם חפץ בלוח אחיאסף יואילו נא להיות מן הזריזים.

Издательство „Ахiасафъ“ Варшава   בע"פ: טוואַרדא נו' 6.

שנה ראשונה. Hadôr — Das Zeitalter I. Jahrgang.

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . 14.— קראנען
לחצי שנה . . 7.— „
לרבע שנה . . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו״ל: חברת „אחיאסף״.

ברוסיה:
לשנה . . . 6.— רו״כ
לחצי שנה . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ׳.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ׳.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ׳.
Erscheint jeden Donnerstag.

קראקא, י״א חשון תרס״ב. גליון מא — Nr. 41 Krakau, 24 October 1901.

הַרְחָבַת הַגְּבוּלִים.

מאת
יוסף קלוזנער.

„התנועה הפנימית במחנה ישראל היא הנכללת כעת בשם הציוניות. המלה הזאת היתה כבר (!) לשם כללי ומשותף לכל המעשים והפעולות בישראל מאיזה צד שיהיה. גם אלה, אשר יתנגדו להציוניות בכל כחם וכל מיני מהאות וכרווים שבעולם אינם מספיקים להם להוכיח את עוצם התנגדותם לתנועה זו, — גם הם ציוניים על צד האמת. כל איש מישראל, המתיחס עוד על עמנו באיזה פנה, המשתתף בצערו ונושא נפשו לנחמתו ותקנתו, איך שתהיה השקפתו וסברתו (?) על דבר היהדות בזמן הזה — ציוני הוא בלבו ובנפשו״.

כך כותב סופר עברי ידוע ב„לוח אחיאסף״ התשיעי (עמוד 378) שיצא זה לא כבר. ונגד השקפה כזו יצאתי להלחם במאמרי „גבולות הציוניות״ („השלח״, כרך ז׳, חוברת ה׳, עמ׳ 425—415), ועליה שאלתי את השאלה העצומה: מאחר שהכל הוא ציוניות, מאחר שאפילו „אלה, אשר יתנגדו להציוניות בכל כחם״, ציוניים הם „על צד האמת״, אם כן, אפוא, הורוני נא ואדע, איפה נגמרת הציוניות ומתחלת לא־ציוניות?

ואולם ה׳ יעקב ויטאל, שיצא במאמרו „הרחיבו גבולותיכם״ („הדור״, גליון כ״ט) נגד מאמרי החוא ב„השלח״, לא השיב על שאלתי זו. הוא בא עלי בטענות, שמהן נראה, כאלו הייתי מחייב את עסקנינו בכלל ואת צעירינו בפרט להתעסק רק בדיפלומטיה בלבד. בין יתר דבריו הוא אומר: „הנה יש ציוניים שואפים האומרים: מה לנו ולעסקי יהדות הגיטו? כשישבו היהודים על אדמתם, כשיחיו חיים טבעיים, יתוקן הכל לטוב מניה וביה; שם לא יהיו עוד לא רבנים כפולים ולא מלמדים וחדרים וכל נגעי הגיטו״. כנראה, אין ה׳ יעקב ויטאל יודע, שדווקא הציוניים שאינם כלל מן השואפים, כלילינבלום מצד אחד והירצל מצד שני, מחזיקים בדעה, שאין צורך בהכשרת העם בגולה. לא נגד הכשרה זו יצאתי במאמרי, אדרבה, כמה פעמים הטעמתי בו את נחיצותה ותועלתה; ואולם נסיתי לסמן ולקבוע את תחומיה המסוימים של ההכנה הציונית ואת הגבולות שעלינו להציב לה. והגבולות האלה מבוררים במאמרי למדי: לדעתי, כל מה שמוביל ישר להתפשטות והתעמקות של הציוניות כשדיא לעצמה, אותו עלינו להכניס אל הפרוגרמה שלה; ואולם כל מה שיכול לשמש גם למטרה אחרת, שאינה ציונית או גם שמתנגדת לה, אותו עלינו להרחיק מן הפרוגרמה. אחרי שה׳ ויטאל, כפי שהוא אומר, לא הכיר הגבלה זו מתוך מאמרי ככל הראוי, על כן אני חושב לנחוץ לבאר דבר זה על ידי משל. דארווין ברא, כידוע, שיטה מדעית חדשה. הכל מודים כעת, ששום אידיאה חדשה אינה באה עם ענני שמיא. תמיד אפשר להבחין באדם יוצר דעות חדשות את ההשפעות שהשפיעו עליו מוריו ואת התנאים שהיו הכרחיים, כדי שיהיה אפשר לדעותיו להתפתח. ובכן כשבא איזה חכם לבאר את התפתחות דעותיו של דארווין, יכול וצריך הוא להחליט שאלמלא למד דארווין באוניברסיטאות של עדינבורג וקמבּרידש, ואלמלא סבב המש שנים רצופות בספינת „ביגל״ חלק גדול מן העולם ואלמלא קדמו לו גאֶטהע, לאמארק ונ׳וֹפרוּא סֶנט־הילייר, אז לא היה יוצר מה שיצר. כל אלה היו הכנות מוכרחות, שהכשירו את התהוותה של שיטתו. ואולם מה נאמר על איש, שיבאר את מוצאו של הדארווינסמוס בדברים כאלה: „אלמלא ידע דארווין את האלפא־ביתא האנגלית ואלמלא למד לכתוב אותיות אנגליות ואלמלא הכיר את ארבעת כללי החשבון, אז לא היה יוצר מה שיצר״? גם הדברים האחרונים האלה אמתיים ונכונים בלי שום ספק, וידיעת האלפא־ביתא וכתיבת אותיות וארבעת כללי החשבון הם בודאי התנאים היותר הכרחיים ליצירת שיטה מדעית; ובכל זאת נשחק על האיש, שיבאר את מוצא הדארווינסמוס באופן כזה. כי אפשר יהיה לענות לאיש כזה: כל בני אדם באנגליה יודעים את האלפא ביתא וכל בני אדם למדו לכתוב אותיות וכל בני אדם מכירים את ארבעת כללי החשבון, ועם כל זה לא ברא אחד מהם שיטה חדשה כזו של דארווין.

וממש כדברים האלה אנו רשאים לענות לה׳ יעקב ויטאל והבריו. שום איש אינו מסכים יותר ממני לדעתו, כי „יהודי הגולה, כמו שהם עתה, אינם מוכשרים ליסד ישוב אנושי, ישוב לדורות״. אמת נמורה היא, שקשה לפקפק בה, כי קודם שיתוקן „האדם באוהל״, אין תקוה ל„יהודי בצאתו״, ומה גם ל„מדינת־היהודים״. ובכל זאת הַכְשָׁרַת האדם שביהודי אינו מפעל ציוני. לולא ידע דארווין את האלפא־ביתא, לא היה יוצר את שיטתו, ובכל זאת אין ידיעת האלפא־ביתא גורם ישר ליצירת הדארווי־ניזמוס. אפשר שהיהודים יֵדעו לקרוא רוסית וילמדו את ארבעת כללי החשבון, אפשר שמצבם האיקונומי יוטב יותר ויותר, ועם כל זה לא יהיה הדבר מועיל להתפשטות הציוניות, ואולי עוד יהיה מזיק לה, כמו

שאנו רואים בארצות המערב. מזה, כמובן, אין להוציא משפט כי "יאה עניותא לישראל" וכי אין לנו, לכל פרט מישראל, לדאוג להטבת מצבה של אומתנו בגולה. בתור **אנשים מישראל**, אוהבי עמם ורוצים בטובתו ובתקנתו, מחוייבים אנהנו כלנו להטיב את מצבו האיקינומי, להפיץ השכלה בתוכו, להרגילו לעבודה פוריה וכדומה. אבל כל אלה לא תהיינה עבודות "ציוניות", שהרי מפלגות אחרות עוסקות גם הן בכל העבודות הללו, ועל ידיהן דווקא הן מקרבות את ההמון שלנו אל מטרותיהן, הנחשבות בעיני רבים מן הציוניים כמזיקות או כמוקדמות. אמנם חושבים הרבה ציוניים, שעל ידי אותן העבודות עצמן, שהמפלגות האחרות עוסקות בהן למטרותיהן העצמיות, אפשר להם למשוך את לב ההמון אליהם ואל רעיונם; ואולם בזאת הם מוכיחים, שאינם יודעים להבדיל בין תכלית ובין אמצעים. כל איש ציוני באמת, אפילו אם יסכים לדעתו של ה' ויטאל, הלא יודה שהעבודות הכלכליות וההשכליות אינן **הציוניות בעצם**, אלא **אמצעים** להכשרת האומה ולהפצת הציוניות. ואולם העבודות הללו הרי הן בשביל המפלגות האחרות לא **אמצעיים**, אלא **התכלית עצמה**. ובכן אין הציונים יכולים להדמות בדבר זה אל המפלגות האחרות.

ופה הגענו לענין השוב אחד, שלא נגעתי בו במאמרי ב"השלה" ומהראוי לדבר עליו ביתר פרטיות קצת.

בשנים האחרונות נתמעטו בינינו המתבוללים מן הדור הישן ונתרבו המכנים עצמם בשם "לאומיים". בהשקפה ראשונה אפשר היה לשמוה על חזיון זה: אנשים צעירים מודים שהם יהודים, ורוצים לפעול בעד ההמון הישראלי ביחוד. ואולם אם נבחון את דעותיהם של האנשים האלה, שמספרם רב מאד, אז נוכח, שבאמת אינם "**לאומיים**" אלא "**עממיים**", או יותר נכון, "המוניים". לא את **האומה** הישראלית ההיסטורית הם אוהבים, אלא את **ההמון** הישראלי בלבד. האומה הישראלית היא קבוץ של מפלגות רבות ושונות, של עניים ועשירים, של לומדים ועמי־ארץ, של חרדים וחפשיים. ואולם ה"עממיים" אינם אוהבים את כל המפלגות האלה, אינם רוצים **בתקנתן של כל הכתות השונות כאחת**; רק את העניים ואת עמי־הארץ ואת החפשיים (או את אלה, שהם מקוים לעשותם לחפשיים) הם אוהבים ואת שאר האומה הם מבטלים. ודבר זה מבדילם הבדל נמור מן הציוניים, המצפים לגאולה שבכל המפלגות הישראליות ומשתדלים בדבר גאולת **האומה כלה**. זאת אינה אומרת, כי בשביל שהם ציוניים, חובה מוטלת עליהם לאהבה את **כל** העשירים והלמדנים והאריסטוקראטים שלנו. הרוב מהם אולי באמת מקולקל יותר מן ההמון הפשוט. ואולם לשנוא את העשירים אך ורק בשביל שהם עשירים, ואת החרדים בשביל שהם חרדים בלבד, דבר זה לא יעשה איש ציוני או גם איש **לאומי**, אשר, אף־על־פי שאינו מצפה לנאולה בא"י, הוא מדבר אל **כל** העם ורוצה בתקנתה של **כלל** אומתנו. לאומיים, שאוהבים את לשוננו וספרותנו ועוסקים בחבה יתירה בדברי ימינו, קרובים אל הציוניות. לא כן ה"עממיים". הם, המחבבים לא את **האומה** אלא את **ההמון**, אוהבים יותר את הז'רגון מאשר יאהבו את הלשון העברית ומפיצים בתשוקה יותר גדולה מחברות ז'רגוניות ע"ד ההגיאינה, הדארווינסמוס והאנתרופולוגיה, מאשר יפיצו ספרים ז'רגוניים על דברי ימי ישראל וקורות הספרות העברית. ווזהי גם סבת הדבר ש"העממיים" האלה מתעסקים ביותר בשאלות הכלכלה ובשאלות ההשכלה הכללית, והציוניים, ההולכים כבהמה בבקעה אחרי כל רוח מנשבת בחוץ, מפני שציוניותם עדיין לא נשתרשה בלבם כלל, מחקים אותם גם בדבר זה ובאים להכניס לתוך הפרוגרמה הציונית כל מה שיש לו אל הציוניות נגיעה רחוקה, לא פחות מן הנגיעה שיש להאלפא־ביתא, שלמד דארווין בילדותו, אל יצירותיו המדעיות הגדולות.

אבל — שואל ה' יעקב ויטאל — "וכי בשביל שאנחנו ציוניים, אסור לנו לשום לב לתביעות **החיים ההוים**, אסור לנו לנסות כחנו להרים את מצבם הרוחני והחמרי של יהודי הגולה?"

על שאלה זו יכול אני רק לענות, שלא רק לא "נאסר" מעולם על הציוניים להרים את מצבם של יהודי הגולה, אלא גם **חובה** מוטלת על הציוניים לעשות כזאת, **לא פחות** מכל בני ישראל הנאמנים לעמם. לא פחות מהם, אבל גם **לא יותר** מהם, כי להם אין רעיון ציוני, שדורש כחות רבים ועצומים, ולהציוניים יש רעיון כזה. ה' יעקב ויטאל, הקובל על בעלי־ההזיה, היה הפעם בעצמו לבעל הזיה: הוא שכה הפעם, מה מעטים ודלים כחותיהם של הציוניים, עד שאינם מספיקים אפילו להעבודות הציוניות היותר הכרחיות. כבר אמרתי באותו המאמר ב"השלח": "אלו היו כחותינו מרובים, אז אולי עוד אפשר היה לנו להטות את הכל לחפצנו. אז אולי היינו יכולים למצוא תועלת בכל העבודות הטפלות, אחרי שהיינו יכולים לכוון אותן אל המטרה הציוניות ולעשותן לאמצעים משועבדים לה ומשמשים אותה. אבל כחותינו מועטים לעת עתה ועלינו להזהר מפני פזורם... מי שרוצה כי פעולתו תהא חזקה, תכופה, פוריה, צריך לצמצם את עבודתו במקצוע אחד. כל העובדים במקצועות רבים בבת אחת, כל אלה אשר "ידם בכל", — על הרוב אינם מומחים לשום דבר ואינם יוצרים חדשות בשום מקצוע. ציוני, שיעבוד **בתור ציוני** (ולא בתור אדם מישראל סתם) **בכל** הענינים הנוגעים לישראל, גם ציוניותו תהא רפויה וגם בשאר הענינים לא יצליה ביותר" ("השלה", VII, 424—423). כי רק **רעיון קיצוני ויחידי**, הממלא את הנפש עד אפס מקום לאידיאלים אחרים, הוא רק הוא יכול להיות כה עצמי ומקורי, ורק רעיון כזה יכול להתגשם במעשה כביר, אפילו אם המכשולים הנצבים על דרכו לשטן, גדולים ומרובים כאותם שעל דרך הציוניות. כי רעיון כזה נוטע בלבבות אמונה חזקה, המעתקת צורים ממקומם. ואולם, אם הרעיון הזה יתפורר לכמה "רעיונות", לא יהיה עוד ל"מרכז הרוח". הוא יתפוצץ לכמה ניצוצות, שבכל אחד מהם בלבד לא יהא עוד די כח להצית שלהבת גדולה בלבבות. "כי יותר שיצטמצם הרעיון ביסודות מועטים, שיהיו נוגעים בו בדרך ישרה ומתיחסים אליו כנקודות־ההקף אל הנקודה המרכזית, יותר יחזק הרעיון ויתעצם, רשומיו יהיו בולטים וניכרים ככל הדרוש וצבעיו יהיו בהירים ומזהירים ביותר; ויותר שיתרחב ויספוג אל תוכו יסודות זרים לו ורחוקים מנקודתו המרכזת, יותר יחלש ויתרופף וצבעיו יָעשו כהים וקלושים, וגם בחיים לא יהא רשומו ניכר" (שם, VII, 420).

ואולם מה צריכים הציוניים לעשות בתור ציוניים? כלום צריכים הם להצטמצם בדיפלומטיה ואספות של קולנים וצעקנים?

לא ולא. עבודתם גדולה ומרובה גם חוץ להדיפלומטיה ולהאספות. על הציוניים, בתור ציוניים (ולא בתור יהודים סתם), לעסוק בכל אותן העבודות הישראליות, שהמתבוללים וה"עממיים" חושבים אותן למיותרות או גם למזיקות. המתבוללים דואגים רק להאדם מישראל והעממיים דואגים רק להההמון מישראל; ועל כן כאלה כן אלה משתדלים רק להרבות **השכלה כללית בישראל**. ואולם הציוניים, בתור ציוניים, צריכים להשתדל, שתתרבה **השכלה עברית** בישראל; שתתרחב בין כל הכתות והמפלגות הישראליות ידיעת דברי ימינו, האהבה ללשוננו והתשוקה להכיר את הספרות העברית העתיקה והחדשה. המתבוללים

העממיים משתדלים לנטוע בלב בני עמנו את ההכרה, שאפשר לישראל להושע גם בארצות גלותו; וההבדל ביניהם הוא רק זה, כי בשעה שהראשונים רואים את הסגולה הבדוקה לישועה זו בטמיעה מעט מעט, רואים אותה האחרונים באורגאניזאציה יהודית עממית בגלות. ואולם הציוניים צריכים לדבר אל העם השכם ודבר, שרק חיי שעה אפשר לו למצוא בגולה, וחיי עולם לאומיים שמורים לו, בעתיד קרוב או רחוק, אך ורק בארצו ההיסטורית בלבד. ולתכלית זו צריכים הציוניים לדאוג להמושבות והפועלים בפלשתינא, לבתי ספר שבארץ ישראל, לבתי העקד הנוסדים בה, ויחד עם זה — לשכלול הבאנק הלאומי, שעל ידו אפשר יהיה להם להתקרב אל המטרה הציוניות הראשית, אל התחלת הגאולה. כמדומני, מי שאינו בעל הזיה יכול לראות, שכל החובות המפורטים מטילים על הציוניים עבודה גדולה ומרובה, שלא יספיקו כחותיהם הדלים אפילו לה לעצמה בלבד, ולבסוף באים אנשים ומעמיסים על הציוניים עוד עבודות ועוד חובות ועוד ענינים, שהמפלגות המתנגדות להם מחויבות ויכולות לעשותם גם בלעדיהם!... וכי אין לנו רשות לדמות, כי מפני שנתיאשו האנשים האלה מתקותם הציוניות, הם באים למלא ריקניות זו בעבודות לא־ציוניות?...

אלו נצטמצמו כחותיהם המועטים רק בעבודות שפרטתי, אז היו יכולים לעשות בשביל הציוניות הרבה מאד. שתי חברות ספרותיות יש לנו: „אחיאסף" ו„תושיה", ומה היתה הספרות העברית בלעדיהן? וכמה אפשר היה להרחיב את ה„רעיון" בין כל המפלגות ולהעמיק את ה„רעיון" בלבותיהם של הציוניים מאתמול, אלו יסדו הציוניים החדשים חברות כאלה להפצת ידיעות היהדות בלשון רוסית ואשכנזית או השתדלו בהפצת ספרים ממין זה, היוצאים על ידי החברות הקיימות מכבר! ואולם הציוניים החדשים לא עסקו מעולם ב„קטנות" כמו אלה; להפך, מיום שנתרבו החברות והאספות חדל הציוני לקרוא לגמרי: הוא טרוד תמיד ב„עסקנות" ואין לו פנאי... מספר הקוראים ספרים בעניני היהדות הולך ומתמעט, והציוניות הולכת ונעשית שטחית יותר ויותר; ורעיון שטחי אינו יוצא מן הלב ואינו נכנס אל הלב — ואחרי כל אלה עוד מתאוננים אנו על שאין עסקנים ציוניים מהוגנים ועל שאין העם נספח על הציוניות!

ואולם רוב הציוניים חושבים את כל העבודות המנויות למעלה לקטנות ערך. הם שוכחים, כי לולא תקות הגאולה העתיקה, שהיתה שמורה בספרותנו, ולולא הספרות העברית החיה, שהזכירה לנו תמיד את תור הזהב שלה בארץ אבות, את ימי הנביאים והמלכים, כי אז לא היתה הציוניות יכולה לרכוש לה הרבה מחזיקים ברוסיה, כמו שלא עלה בידה לרכוש לה מספר הגון של מחזיקים באשכנז ובצרפת. הם שוכחים, שאם באמת אין הלשון העברית, ההיסטוריה העברית והספרות העברית חשובות להם ביותר, אז למה להם דווקא ציון? הלא לכל הדעות יותר נקל ליסד מדינה עברית באמריקה או באפריקה. הם שוכחים, שאפילו בתור פרופגנדה ציונית אין דבר מועיל יותר מהפצת הלשון, הספרות וההיסטוריה העבריה, שהן קשורות בציון בקשר אמיץ, בשעה שאין שום קשר בין הטבת המצב של היהודים בגולה והפצת השכלה כללית ובין התקוות הציוניות. ולהפך, לפעמים יכולות הראשונות גם להזיק לאחרונות, — לא מפני שבטבען הן מתנגדות אלו לאלו, אלא מפני שאותו הרעיון עדיין לא נשתרש בלבבות וכל רוח מצויה יכולה לעקרו.

הנה דוגמה אחת. בערים שונות נוסדו בשנה שעברה שעורי ערב על ידי ציוניים, שרצו להפיץ באופן זה בין הגדולים בשנים מבני ההמון, יחד עם השכלה כללית גם את יסודות הציוניות. אך בני ההמון הללו למדו בחשק מיוחד לקרוא רוסית ולחשוב את ארבעת כללי החשבון, שמתן שכרם החמרי בצדם, ואת הלמודים הישראליים הזניחו, מפני שהם אינם משפיעים „פרנסה". ולבסוף באו מתנגדי הציוניות, ובני ההמון נספחו עליהם, הודות להידיעות שקנו באותם שעורי הערב, שנוסדו על ידי ציוניים במגמה ציונית למחצה, לשלש ולרביע.

כן יהיה תמיד, שיוסיפו לערבב בציוניות ענינים אחרים, שאין להם נגיעה ישרה אליה. הרבה אנשים יספחו עליה, אבל גם בנקל יעזבוה. בכמות תרויח, אבל תפסיד באיכות.

הנה הקונג־ם החמישי בא. בסדר היום שלו, שנתפרסם לפני שבועות אחדים, נמצא כתוב, שגם בו ידובר על הטבת המצב הגופני, האיקונומי והרוחני של בני עמנו. ובכן יחדשו בו בודאי את החלטות שהוחלטו בנידון זה בהקונגרס הרביעי. ועוד הפעם יהיה הכל לציוניות; „קופות של חסכון", „קופת של הלואה", „מוסדות להמציא עבודה ומשרה", „מוסדות לכלכלת עניים", „מוסדות לעניני המשרתים והשפחות", „מוסדות של אחיות רחמניות עבריות", „עזרת הנם של רופאים", „מעונות קיץ וקולוניות של קיץ לילדי ישראל" — ועוד ועוד ועוד. בקיצור: סומך נופלים, ביקור חולים, לחם לאביונים, מלביש ערומים, גמילות חסדים וכדומה. כך החליטו בלונדון וכך החליטו גם באולמיץ. המחיצה שהיתה חוצצת בין הציוניות ובין הפילאנתרופיה נהרסה, וההבדל שבין עניני הציוניים ובין עניניהן של שאר המפלגות בטל אפוא לגמרי. ובכן שאלתי במקומה עומדת: „מאחר שהכל ציוניות, הורונו נא ואדע, איפה נגמרת הציוניות ומתחלת לא ציוניות"?

הײדעלבערג, אסרו חג הסכות, תרס"ב.



בארצות המערב.

לח.

מק־קינליי, מי שהיה נשיא ארצות הברית באמריקא, נפל לפני בני עולה וימת, ועל מקומו יושב כעת הנשיא החדש תיאודור רוזפילד, אשר עליו אמרו המושלים, כי הוא כנייר חדש שאין עליו שום רשימה, ועדיין לא ידעו מה יהיה משפטו ומעשהו. ובהיות כי זה עשרים שנה ויותר מנסרת שאלת היהודים ברקיע העולם המדיני, הנה אין שאלה מדינית, אשר באיזה יחס לא תהיה נקשרת ומאוגדת אל שאלת היהודים בארצות פזוריהם. גם בדבר הנשיא החדש של הריפובליקה הגדולה מעבר לים חקרו ודרשו כבר: מה יהיה יחוסו אל היהודים? לפי דברת רבים אין זו שאלה גרידא, אלא בה תלוי גורל היהודים הנעים מרוסיה ופולניה להשתקע באמריקה. כניסת הגרים לארצות הברית היא מכבר שאלה קשה ומסובכת, ועל מרוכה זו ישבו רבים, ואפשר כי בימי ממשלת הנשיא הזה תפתר שאלת הנודדים היהודים בארצות הברית באמריקה — לטובה או לרעה.

בכה"ע לבני ישראל באו שמועות טובות ונחומים, כי לב תיאודור רוזפילד טוב לישראל, ואין ספק, כי לא יארכו הימים ואחד הסופרים יכתוב מאמר ארוך או יחבר ספר על דבר „רוזפילד והיהודים", כאשר בכלל לא ינקה כעת שום מאורע חשוב ושום איש נדול, אשר לא יכתב אודותו „והיהודים". על רוזפילד מספרים, כי כבר חוה דעתו בשאלה זו והשמיע דברי פיוס ורצון בנוגע לעמנו. כמובן שמחו רוב אחינו על השמועה הטובה הזאת, כי זה כמה אשר הרגלנו באונאת עצמנו. לא ישובו אחינו אל לבם, כי אפילו בכמה ארצות אירופא, המתנהגות על פי דבר מלך שליט, קשה לפעמים לעזור בעד משובת ההמון ההולך וסוער על היהודים. כזה ראינו, למשל, בממלכת אוסטריה, אשר ימים רבים עמדה הממשלה שם בפרץ לעזור בעד שנאת עם הארץ להיהודים, ולבסוף נמשכה בעל כרחה אחרי

התנועה הזאת. הממשלה עומדת בדעתה, לבלתי עשות בקשת העם בדבר הנונע לתקפה והשפעתה — ואולם בנוגע להיהודים אין מונעים בעד העם. ואיך יהיה משפט השאלה הזאת במדינות אמריקה, אשר שם מושל העם על פי הסכמת הרוב? לפי דעתי, אין לפחד ולדאוג, כי תקום שנאה לישראל בארץ החדשה בסגנון השנאה לעמנו ברוב ארצות אירופה. בכלל אין מנהג אירופה בארצות אמריקה; תנאי החיים שונים שם לגמרי, וגם החברה הסוציאלית בנויה שם על בסיס אחר. ואולם שאלת הנודדים היהודים היא שאלה מדינית ואיקונומית, אשר אפשר כי מעורב בה קצת מן האנטיסמיטיסמוס הנהוג במדינות אירופה. קרוב לאמת, כי רוב באי־בח־העם יעמדו למנין ויקבעו חוק האוסר בעד כניסת הגרים היהודים לארץ. מה יעשה רוזפילד? שאלה כדומה לזו היתה כבר לפני שש שנים. ימים מספר בטרם נפטר קליוולנד ממשרתו ועל מקומו בא אז מק־קינליי. האמריקנים התחכמו אז וטכסו עצה, איך לעצור בעד שטף הכניסה של שכירים ופועלים לארצם. אחרי רוב הוכוחים חקקו חוק, כי כל הבא לארצם לגור ולהשתקע שם, עליו להראות כי בקי הוא בקריאה וכתיבה של שפת ארץ מולדתו, הם התנצלו למראית עין, כי אין מרצונם למלא את ארצם באנשים מחוסרי תרבות, אשר אין להם כתב ולשון. ואולם באמת היה החוק המדובר מכוון כלפי הנודדים היהודים מרוסיה ופולניה, אשר אמנם יודעים הם קרוא וכתוב עברית, אבל אינם יודעים קרוא וכתוב רוסית — שפת ארץ מכורתם. קליוולנד, אשר גם בלי זה ידע, כי הגיעה שעתו להפטר ממשרתו הרמה, לא אבה לקיים את החוק ההוא, ויתן טעם לדבריו, כי אין רצונו לקרוא שמו על חוק אכזרי כזה. ואולם קרוב לשער, כי אלו היה מאריך ימים בממשלתו, לא היה סרבן באותה שעה, ועל דברים קטנים כאלה לא הופר עוד שום "שידוך".

נדמה לנו כעת, כי הרוב של חברי הועד המדיני בארצות הברית יסכים לקבוע מחדש חוק כזה — האם באמת יעמוד לב רוזפילד, "אוהב היהודים" ותחזקנה ידיו למחות בידי מורשי העם? יאמרו, כי אכזריות היא לסגור את חפי הארץ בשביל אנשים הבאים לאכול שם לחמם בזעת אפם. ואולם האמריקנים לא בושו לקבוע חקים מונעים בעד כניסת הסינים לארץ. בשאלה זו אין שום הבדל בין סינים ליהודים. האנשים הבאים בהמון רב לארצם ומוזילים את שכר העבודה הם כקוץ מונד בעיני רבים מן העם. אמנם הפבריקנטים נותני העבודה שמחים על זה, כי בהתחרות הירים החריצות ימעט שכר העבודה. ואולם באמריקה יש גם להעובדים "דעה", וכבר הזהירו את נותני העבודה, כי אם לא ישתדלו לסגור את חפי הארץ בעד הגרים היהודים או יבטלו את חקי המכס הנתונים לטובת הפבריקנטים. הם טוענים: את מחיר הסחורות תוכלו כעת להעלות כחפצכם ואנו מוכרחים לשלם לכם הכל בשער היקר, אבל שכר העבודה לא הוטב. אם יחזקו דבריהם על הממשלה, ואם בכלל תראה הממשלה כי רבים נמשכים אחריהם ויכולים להטות את הכף לחפצם — אז אין ספק כי בקשתם בדבר הנודדים היהודים תעשה, גם אם יהיה לב רוזפילד טוב להיהודים וירבה לדבר טובות עליהם באזני איזה סופר או עשיר הבא לראות את פניו.

יש אשר ינחמו אותנו בדבריהם: אין שאלת הסינים באמריקה כשאלת היהודים. כי בהיות שנמצאים בארצות הברית כמה עשירים מפורסמים וחכמים מהוללים מבני ישראל, הנה אלו יעמדו בפרץ ולא יתנו להוציא חוק כזה. ואולם אין זה אלא תקות שוא ונחמת שקר. רוב היהודים באמריקה — מובן מאליו כי בבעלי יכולת נדבר — חרדים ודואגים לרבוי הכניסה של עניי אחיהם מרוסיה ופולניה לארץ, והם משתדלים ועמלים לעצור בכל כחם בעד השטף הזה. אין אני חושד בהם, כי הם מצדם יטו לב הממשלה לסגור את חפי הארץ בפני היהודים העניים, הגם כי כבר עברה הרנה במחנה גם בכיוצא בזה; ואולם אפילו אם יחזקו ידיהם ולא יעשו כלום נגד הכניסה, אין ספק כי יעמדו מרחוק, אם תסכים הממשלה על פי חפץ העם למנוע בעד היהודים מרוסיה ופולניה לבוא לארצם. ואפילו היהודים, אשר בלבם פנימה יתעצבו על זה — "מפני דרכי השלום" לא יעשו כלום, כמנהג אנשים יהודים בכל מקום ובכל זמן. אנו פסולים לעדות, יאמרו בהתנצלות, אנו נוגעים בדבר. מן התועלת היה, אלו היה פלוני הנוצרי הישר באדם מלמד זכות על אחינו. באופן כזה יוצאים גדולי אחינו את חובתם לעמם בכל הארצות; ואי אפשר לשער, כי ישנו עשירי אמריקה מן המטבע הזאת.

ובימים האלה נצנץ קצת אנטימיטיסמום גם מעברלים. סבות שונות גרמו לזה. בראשונה עלינו לדעת, כי השפעת הגרמנים באמריקה הולכת ורבה משנה לשנה. וידוע הוא, כי בכל מקום שגלו גרמנים גלה גם האנטיסמיטיסמוס עמהם, וה"קולטורה" הזאת הם נוטעים בכל מקום, אשר תדרוך שם כף רגלם. אפשר כי לא היתה השנאה לישראל מוצאת אדמה פוריה מעבר לים, כי אין הארץ הזאת ארץ מגדלת אצילים מיוחסים והולכי בטל כפרוסיה, והחברה הסוציאלית אינה עומדת בארצות האלה על ה"לייטנאנט" כברוב ארצות אירופה. ואולם בהיות, כי הטפוס החיצוני של היהודי הפולני איננו נעים ביותר — על האמת הזאת נוכל להודות בינינו לבין עצמנו — לכן עושה האנטיסמיטיסמוס גם באמריקה רושם. ואם באיזה אופן יהיה להם היהודי הפולני למשא, בודאי יחוקקו חקים, בכדי להרחיקהו מעליהם. אין ספק, כי ימצאו באמריקה יחידי סגולה שיתרעמו על זה מקרב לב טהור ולא משום איזו פניה עצמית והנאת עצמם; אבל, בכל מקום ובכל זמן יהיו אנשים כאלה המועט, ולעמתם האנשים אשר בצד ובכתף יהדופו יהיו — הרוב. מטעם זה קרוב הדבר להשמע, כי דוקא בימי ממשלת רוזפילד, "אוהב היהודים", יצא החוק לפעולה, אשר אותו אנו יראים ודואגים.

ובימים האחרונים נוספה עוד שאלת האנרכיסטים. המקרה, כי היה הרוצח מזרע היהודים, וגם האשה גולדמן יהודית היא, הרע מאד לאחינו. אמנם כבר נמצאו איטלקים אנרכיסטים במדה מרובה מזו, ואין ספק, כי גם בלי זה שנואים האיטלקים, הנוהגים לתחוב על כל דבר קטן סכינם בכטן איש ריבם, בעיני האמריקנים. ואם יעמדו על הברירה: יהודים או איטלקים, יענו: עשרה יהודים ולא איטלקי אחד, אבל לבני איטליה יש קרוב וגואל, יש רב ריבם ותובע עלבונם. והיהודים הם הפקר, אסקופא הנדרסת. אין אנו לא עם ולא עדר, אלא המון בני אדם ואפילו יהיה מספרנו כחול אשר על שפת הים, לא ישא לנו איש פנים.

ש. ב"ד.



השקפה על דברי המדינות.

(הבחירות באונגריה. — מפלת ה"ליברלים". — נצחון כת קושוט. — יחוס המאורע הזה לשאלת היהודים. — הבחירות בביהם ושאלת היהודים. — הבחירות בברלין. — מות האמיר עבד אל רחמן באפגניסתאן.)

הבחירות לועד המדיני בממלכת אונגריה נגמרו כבר וגם הביאו פנים חדשות בחיים המדיניים של הארץ הזאת. לכת ה"ליברלים", כלומר כת המפלגה המדינית החונה על דגלו של קולומן סיל, אמנם יש גם כעת רוב דעות, אבל כארבעים איש נפקדו מחברתה, וביניהם "הארי שבחבורה" קולומן טיסא, מי שהיה ימים רבים מנהיג בקרון באונגריה, וגם עתה לעת זקנתו נחשב בתור ראש המדברים של הכתה הליברלית. על האבדה הזאת בוכה סיל למראית עין ושמח בחדרי חדרים, כי זה כמה שהיה הזקן הזה לעול ולמשא על סיל, אשר קבל עליו מנהג הליברליות על פי "המהלך החדש", כלומר, להרבות אמרים ולגבב מליצות לכבוד החירות, היושר והצדק, ולעשות כפי צורך השעה, כלומר, להרכין ראשו לפני כל כתה מדינית, אשר יש בידה לעזור לו. בין הליב־לים שנבחרו הפעם לועד המדיני באונגריה נמצאים לכל הפחות כששים עד שבעים איש אנטיסמיטים במקצת, ו[illegible] עתה השאור שבעיסה, כי הממשלה תלויה בדעתם, ואם יפרדו אלו מכת הליברלים, אז תפול גם הממשלה בנופלים. כבר נוכל לשער מעצמנו,

מה יהיה משפט הממשלה לעתיד לבוא. לעת עתה ידבר סיל עוד גבוהה גבוהה בשבח החירות ואהבת האדם, בשבח החקים הישרים והמשפטים הצדיקים. ואולם בינתים יתרחב האנטיסמיטיסמוס ויעלה מעלה מעלה, כי מיראת הממשלה את המפלגה הזאת תחבק ידיה בעצלתים, והיה כאשר תפרה ותרבה בארץ, אז יספוק סיל או אחד הבאים אחריו את ידיו ויאמר באנחה ממושכה: אוי לדור שכך עלה בימיו! האנטיסמיטיסמוס הוא צרעת ממארת בגוף החברה האנושית! אבל מה נעשה? האם נבוא על העם כלו בעקיפין, והוא נוטר שנאה עצומה להיהודים? נרכין ראשנו על גל העובר הזה. בסגנון כזה דברו שרי מעלה בפרוסיה, במדינת היסן, באוסטריה. גלגל חוזר בעולם!

ותהי זאת נחמתנו, כי מחרבנם של ה„ליברלים" (כביכול) נבנתה מפלגה מדינית אחרת, היא החונה על דגל פראנץ קושוט, בן של אותו חכם ואיש היל לודווינ קושוט. המפלגה הזאת, אשר מספר חבריה הוא שבעים איש ויותר, היא ליברלית באמת. ואלו היו היהודים באונגריה — רואים את הנולד, אין טוב להם אלא להפרד מן הממשלה ומבני בריתה ולהלוות על חברת קושוט. ואולם עלינו לדעת, כי היהודים באונגריה, כמובן, העשירים והגדולים „המנהיגים" — מקפידים בעיקר הדבר לעשות עסק ועם מי יכולים לעשות עסק ולהרויח מטבע, אם לא עם הממשלה? כן דרכם של עשירינו וגדולינו בכל מקום שהם. בהולים הם אחרי הממון ואחרי הכבוד המדומה ומוכרים את כבוד עמם ואת אשרם החמרי והרוחני בעד נתינת יד של אציל עני ובעד עסק גדול. — ובהיות כי תמצא חברת קושוט חן בעיני כל איש ישר על מעשיה הטובים ומחשבותיה הטהורות, טוב לה, כי לא יספחו היהודים — כמובן, העשירים והגדולים — עליה. חוק מדיני מתמיד הוא: כי כל מפלגה מדינית, אשר ילוו עשירינו וגדולינו עליה, תהרב ותתדלדל. אות ודוגמא למשפט זה נמצא בכת הליברלים בגרמניה, באוסטריה ובאונגריה.

וכשם שה„ליברלים" באונגריה אספו אל חברתם ששים או שבעים אנטיסמיטים לחצאין, אשר בעוד ימים מספר יהיו בלי ספק גם אנטיסמיטים שלימים, הנה גם ה„ליברלים" במדינת ביהם עושים כמוהם. מלחמה במדינה זו בין הליברלים „הממוצעים" (כלומר, הליברלים אשר למראית עין הם בני חורין ועומדים בדעתם ובהשאי מלקקים הם את ידי הממשלה) ובין הרדיקלים. הרדיקלים הללו מצויינים כבר בתור אנטיסמיטים קיצוניים, ובימים שעברו נפרדו מאחיהם ויסדו להם חברה מדינית בפני עצמם, באמרם: אין הליברלים — אלא יהודים. ומה עשו כעת אותם הליברלים, אשר באמת נהנים הם מטובת היהודים? בכרוזם אשר שלחו אל העם הרבו לדבר על אודות החירות והצדק והיושר ואהבת האדם, הכל כנוסח המקובל. אבל להודיע דבר ברור, אם יעמדו לימין היהודים הנעלבים, את זה לא עשו — מיראתם את הרדיקלים. ובאמת נודע ומפורסם, כי בין הליברלים האלה נמצאים אנטיסמיטים מרובים, וקצת התנצלות וזכות נמצא להם: אנשים אשר ימים רבים ישאו ויתנו עם „גדולי" ישראל, בהכרח כי תכנס ריח אנטיסמיטיסמוס אל לבם.

וגם בברלין עומדים כעת על הבחירה, לבחור בועד מפקחי העיר. ודבר זה אינו דבר קטן. ברלין היא עיר גדולה, וסך הכולל של ההוצאה וההכנסה בעיר הזאת עולה על זה של כמה מדינות וממלכות. ועניני ברלין מתנהגים בכבדות בימים האחרונים, לא מחסרון כיס, כי עשירה העיר הזאת בהכנסות רבות, אלא מחסרון הנהגה טובה. האמת נתנה להאמר, כי גם בשאלה זו מעורבת שאלת היהודים. השפעת היהודים כמובן העשירים והגדולים, רבה מאד בהנהגת העיר הזאת, ורק איש המכה בסנורים, או כי השוחד עִוֵר את עיניו, יוכל להחליט כי ההשפעה הזאת היא לטובה. כעת משתדלים מצד כמה מפלגות מדיניות לבטל את ההשפעה הזאת. אלו היה רגש מדיני — או יותר נכון, כשרון מדיני — בטבע היהודים, שהם העם במובנו הרחב, היו מחוייבים לשתף עצמם עם שאר הכתות להסיר מעליהם ומעל כל יושבי העיר את הנגע הזה. אין ישראל נגאל, אלא אם יקרא בתחילה דרור לעצמו מאפוטרופסות גדוליו.

האֱמיר עבד אל רחמן באפגנאיסתן מת ועל כסאו ישב לעת עתה בנו חביב אללה. הדבר הזה הוא ענין מדיני חשוב מאד, כי ממנו תוצאות לשלום בין הממלכות האחיות רוסיה ובריטניה. האמיר הקודם ידע לכלכל דבריו במשפט, שלא להכריע את הכף לא לצד זה ולא לצד זה, ולכן היה שלום בימיו. אם יהיה גם בנו כמותו? ואם יתחזק על כסא מלכותו? ימים ידברו!



מאורעות ומעשים.

מווינא כותבים כי הועד הפועל הודיע שהבנק הקולוניאלי כבר מוכשר להחל את פעולתו. אחרי אשר יוכרז בלונדון יום הפתיחה, תהיה הפתיחה בפועל. כפי שמבטיחים, יתחיל הבנק תיכף בהפתחו לשלם פירות מן המניות. — מראשית השנה הבאה יתחילו בכל חניות המונופולין ברוסיה למכור תמונות וציורים. הממשלה גמרה להפיץ בין העם תמונות וציורים מעשי אמנים, המיוסדים במקרים שונים בדה"י של רוסיה או מראים דמות בנינים מצוינים וכדומה, ולתכלית זו הוכנו תמונות רבות ע"י ציירים בפ"ב ומאסקווא ונדפסו לרבבות ונשלחו למכירה לכל חנויות המונופולין. — לשכת המשפטים בקאזאן בררה בימים האלה בחשאי משפט חמשה אנשים הנמנים על דת שומרי־שבת („סובאטניקי"), שנאשמו בעון רצח או בהשתדלות לעשות מעשה רצח ע"י כדורי מפץ. ארבעה מהם נמצאו חייבים ונענשו לעבוד עבודת פרך לזמנים שונים. — עפ"י בקשת חברת „מרבי השכלה בישראל", אשר הגישו בשנת 1897, קיים שר הפנים איזו שנויים והוספות לספר תקנות החברה. עיקר ההוספות האלו הוא הרשיון שניתן להחברה לרכוש לה נכסים דלא ניידי במקומות שיש הזכות ליהודים לקנות נכסים כאלה, וכן הרשיון למנות בערי המדינה חברים שתדלנים להחברה, אשר ישלמו כסף שנתם 5 רו"כ לאוצר החברה, וכן הרשיון לכונן קומיסיה לבחינת החשבונות. לעומת זאת לא ניתן הרשיון להחברה לכונן בתי ספר בשביל היהודים ולהוציא מכ"ע; הדבר האחרון נאמר בפירוש בהערה. — כפי שמודיע מכה"ע „בודישטש־נאַסט" מלא שר ההשכלה את בקשת הפרופיסורים למחלקת לשונות המזרח בהאוניברסיטה בפ"ב, וארבעה יהודים נתקבלו אל המחלקה הזאת חוץ מן המנין המוגבל. — מכ"ע „ראזוויעדציק", המוקדש לעניני הצבא, מודיע פרטי האסון עם איש הצבא היהודי בזמן המסות בשדה רמברטוב בקרבת ווארשא: פי כלי התותח היה ערוך נגד גבעה אשר עליו עמד גינירל עם בני לויתו ואחרי כי אי אפשר היה עוד לקדם את פני הרעה השליך איש הצבא היהודי את נפשו מנגד וירץ אל הגינירל וידחהו בכח מן המקום הזה, אבל הכדור פגע בו ברגע ההוא וימיתהו, והגינירל ובני לויתו נצלו. — ממשלת רוסיה החליטה לתקן ולהרחיב את יסוד חברת „הארטילים" בין האכרים ובעלי המלאכה. — לפי הידיעות שאסף שלטון הרפואה במאסקווא עולה עתה מספר כל הרופאים המשמשים ברפואת חולים בכל רחבי ארץ רוסיה עד 20,092, מהם 19,450 גברים, 462 נשים, מספר רופאי הבהמות בארץ רוסיה עולה עד 2,860. רופאי שנים ורנטיסטים עד 1824, בתי ממכר הרפואות עד 3781. — החברה למשען עברים עניים בחרסון השתדלה לפני שר־הפנים כי ינתן לה הרשיון לפתוח בתי ספר למתחילים בשביל יהודים עניים או ליסד בי"ס למלאכות ובי"ס של שבת ליהודים. עתה קבלה החברה תשובה מאת שר־הפנים, כי אי אפשר למלא את בקשתה. — בפטרבורג נמצאה חברה להגן בעד הנשים, שהיא תחת חסות הפרינצס איבגיניה מקסימיליעוונא אלדנבורג. בהשתדלות היהודים הנאורים בעיר הבירה נוסד כעין סניף לה „אפוטרופסות להנערות העבריות בפטרבורג". תכלית האפוטרופסות היא

לשמור רגלי הנערות העבריות בנות הפועלים מהלכד בפח, ע״י מה שתנתן להן היכולת לבלות שעתן הפנויה בשעשועים ועבודה מועילה. האפטרופסות תכונן לתכלית זו אספות נערות בימי השבת, אשר שם יקראו באזני הנערות עניני מדע ומוסר, וגם ילמדו להן פרק במלאכות הבית, בשירה וזמרה ומחולות וכדומה, וגם יתנו להן ספרים למקרא בבית; אם תרבינה הכנסות האפוטרופסות אז תכונן לשכה להספיק עבודה ומלאכה לנערות. ביום השבת 22/9 היתה האספה הראשונה לנערות במעון בתי הספר העברים. — ביום 13/10 הוחג ב ב ר ל י ן חג המלאות שנת השמונים להפרופיסור ר ו ד א ל ף ו ו י ר ח א ו ו, אשר עשה לו שם עולם במפעליו בשדה המדעים. האיש הגדול הזה, אשר בו תתפאר אשכנז, הוא אוהב ישראל, ובכל עת אשר נזדמן לו מקרה יצא להגן עליהם וללחום את מלחמתם. אל הלוברטריום אשר לו בבית החולים „שארטיי" נתקבלו תמיד הרופאים היהודים בסבר פנים יפות, ורבים מהם הגיעו למעלות פרופיסורים באוניברסיטאות שונות באשכנז. עוזר ראש לווירחאוו היה זמן רב היהודי דר. ס א מ ו ע ל, אשר נתעלה אחרי כן לפרופיסור. בתור מנהיג כת הליברלים גלחם ווירחאוו פעמים רבות עם האנטיסמיטים וירב את ריב היהודים בבית הנאמנים. כמו כן חוה ווירחאוו את דעתו כי שחיטת הבהמה עפ״י דיני היהודים נוחה לה יותר משאר אופני הטביחה. כאשר התאסף בשנת 1898 הקונגרס הכללי לרופאים בעיר מאָסקווא והרופאים היהודים לא יכלו לבוא שמה לקחת חבל בהקונגרס, מפני שנאסרה להם הישיבה במאָסקווא, אז העיר ווירחאוו את לב הועד האשכנזי על הדבר הזה, ובהשתדלות הועד הותר להרופאים היהודים מכל הארצות לבוא לזמן הקונגרס למאָסקווא. — ביום כ״ז וכ״ח לאוקטובר תהיה ב פ א ק ש א נ י אספת עסקני הקהלות ברומיניה להכין הצעה איך לכונן את הקהלות העבריות ברומיניה ומה לעשות למען תאשר הממשלה את הקהלות שתהיינה נחשבות למוסדות בעלי זכיות. כל מוסדות הצבור, וביחוד אלה של צדקה, הנם עתה כתלוים בשערה וכנכסים שאין להם בעלים, אחרי כי הקהלה העברית אין לה הזכות עפ״י הדין לשלוט בהם. בשנה שעברה אמר קארפ כי נחוץ לאשר את הקהלות, אבל עתה יש ספק בדבר אם ככה יחשוב גם ממלא מקומו בממשלת רומיניה. — הרופאים היהודים ברומיניה, אשר לא יתקבלו אל בתי החולים הכללים לשמש בהם, יסדו בתי רפואה פרטים אשר בהם ידרשו להחולים במחיר מצער. עתה הוציאה הממשלה חוק אשר על פיו הרשות לנהל בית רפואה פרטי נתונה רק לרופא שיש לו זכות אזרח ולא ליהודי. — מכה״ע „וואָסחאָד" מודיעי כי שר ההשכלה ברוסיה נכון לעשות איזו שינויים בתקנות בנוגע להחדרים. למוד שפת רוסיה וחשבון יהיה חובה, ובכלל ישתנו החדרים ע״פ תכנית למודיהם והיו כבתי הספר הכוללים שלומדים בהם קרוא וכתוב בשפת רוסיה. האנשים אשר יבקשו לפתוח חדר, יהיה עליהם לגמור חוק למודים הנדרש ממורה בתי ספר למתחילים. החדרים הקימים מכבר יהיו קימים גם להבא, ורק יהיה מוטל על מחזיקיהם להנהיג בהם את לימוד הלשון הרוסית ואת לימוד החשבון.



עדוארד בערנשטיין.

א.

בספרו הנודע „התקשרות החברה" החליט ר ו ס א, כי בחברה הדימוקרטית אין שלטן ושעבוד נוהגים, אלא חירות גמורה לכל אדם. אמנם יש הנהגה מדינית בחברה כזאת ומנהיג ראשי עומד בראשה, ואולם בהיות כי הפרט הוא חלק מן הכלל, אשר בשמו נקבעה הממשלה, הנה על צד האמת ציית היחיד לעצמו ושומע בקולו. על טעות ההחלטה הזאת, אפילו בתור הלכה ושיטה למודית, עמד כבר החוקר הנודע ה י י נ ר י ך ס י ב ל. הוא הוכיח בדעת ובהבחנה ישרה, כי לדינא אין שום הבדל, אם הרבים סרים למשמעת היחיד (הנהגה אוטוקרטית) או למשמעת המועטים (הנהגה אוליגרכית) או אם המועטים סרים למשמעת הרבים (ממשלה דימוקרטית), שהרי אי אפשר, כי יקבעו כל הדינים והחוקים בהסכם כל אישי החברה, אלא אם יש פרוד הדעות הולכים אחרי הרוב, ונמצא כי המועט מוכרח לבטל רצונו מפני רצון הרבים. הרי כאן שלטן ומרות מצד אחד ושעבוד מצד השני. זהו לדינא. ובנוגע להתועלת הממשית, הנה הורה הנסיון, כי בכלל אין דימוקרטיה אמתית בעולם, אלא אפילו במדינה המתנהגת בממשלה דימוקרטית למראית עין מושלים רק מתי מספר, אשר מאיזו סבה הם משפיעים על הכלל. גם בכל הכתות והחברות המדיניות נראה התמדת הכח של מתי מספר העומדים בעצה אחת, וההמון הרב איזו אלא — עדר, עדר נמשך אחר מנהיגיו ומחוה דעתו בקלפי על פי רצון המשפיע, בלי הכרה עצמית ובלי שום הבחנה.

זהו חוק טבעי, אשר ימשול לעולמים, ואם נבחין בדבר, אז נבוא לידי החלטה כזו: אמנם ב ה ג י ו ן אין להוכיח, כי יתרון לממשלה אוטוקרטית על דימוקרטית, ואולם ל ר ו ב הדבר הזה כך הוא. והסברה נותנת, כי יותר קרוב להאמין שאיש אחד, המנהיג והמושל. יעמוד על האמת והתועלת המוחשית, תחת אשר אי אפשר להורות בינה להמרובים התועים, וכל מה שנטריח לפקוח עיניהם ולהראותם הישרה, הם בעקשנותם יעמדו. הנסיון הורה, כי ביחיד המנהיג חזק מאד רגש ה א ח ר י ו ת ה מ ו ט ל ת ע ל י ו. הוא יודע, כי כל הענינים נעשים על פיו, ושגגתו עולה לו זדון. לא כן ברבים המנהיגים. האחריות מחולקת ביניהם, ובנקל יתלה האחד את קלקול הדברים בחברו. ולפיכך ראינו כבר, כי נכנסו אנשים לישיבה וקבעו סדר ונמוס בהסכם הרוב או אפילו בהסכם כלם, ואחר כן, כאשר עיין כל אחד ואחד בפני עצמו בדבר, עמדו על טעותם והתחרטו עליו. מאורעות כאלה רבים בספר ההיסטוריה ואין מן הצורך לפורטם.

בכל קבוץ מדיני, באיזו צורה שיהיה, צריכים אנו להנהגה ושלטן, ובכלל ההנהגה המדינית היא גם כן שיציית היחיד להכלל, אפילו אם יהיה היחיד חכם עצום ויודע בבירור כי טעו הרבים וקבעו נמוס וחוק על מנת לקלקל. את התמצית המוסרית שבנמוס זה נבאר לעת מצוא במקום אחר. ואולם על דבר אחד עמדו בתקופות האחרונות כל חכמי לב: כי מותר להיחיד להרהר בכל החקים הקבועים ולחקור בהם וגם להוכיח את טעותם וקלקולם ולהשתדל עד כמה שידו מגעת שיבטלו את החקים שאינם רצויים ויקבעו אחרים תחתם. זהו יסוד ההתקדמות האנושית בחיי החברה ובמדינה, ואם אין אתה מודה בזה, הלא יקויימו דברי המליץ, כי ברבות הימים יהיו החקים המקובלים מדור לדור למארה ולקלקול עצום. בדבר הזה נמצא גם סבת הכשלון והירידה של כמה עמים, אשר עשו את הנמוס הדתי לנמוס מדיני ואסרו לשנות בו, ובהיות כי הדורות מתחלפים ועמם מתחלפים גם צרכי בני אדם, היה ברבות הימים הנמוס המדיני, שבתחלתו אפשר שהיה לתועלת מרובה, לעול ולמשא כבד על העם.

בין הכתות המדיניות בימינו אלה דורשת ביחוד כת הסוציאליסטים חירות הבקרת, שהרי כל עיקרה של הכתה המדינית הזאת אינו אלא להרהר אחרי החקים המדיניים והחברתיים ולהוכיח טעותם, לא רק בפרטים, כי אם גם בכללים ועיקרים. הם אומרים, כנודע, לחדש יסודות החברה האנושית, יען כי לפי דעתם אין החברה הנוכחית אלא חורבה עתיקה שאין אנו רואים בה אלא טלאי על גבי טלאי. היו ימים, אשר רוב ממשלות אירופא מחו בידי האנשים מלהורות דעות כאלה ברבים, ואולם בימים האחרונים הותרה הרצועה, ובתור שיטה למודית לית מאן דפליג, כי שואלים ודורשים בעיקרי הסוציולוניה, וכל מי שיש לו איזה חידוש יבוא ויגיד. לכאורה היה נראה, כי גם הסוציאליסטים בינם לבין עצמם מורים כן ומתירים לכל אחד מחברתם לחקור ולדרוש

ולחדש כרצונו; ולא רק שמתירים לכל אדם חוקר ומבין לחדש, אלא שמכירים לו טובה על זה, שהרי העיקר הוא רק תיקון העולם והוכחת האמת. ואולם כל זה הוא רק להלכה, אבל אין מורים כן; וכבר ראינו, כי בקנאתם הנפרזה דומים הם להקתולים הקנאים: רק דעה אמתית אחת יש בעולם, והיא השיטה שהם אוחזים בה, וכל דבר זולתה מקעקע כל שורש וענף ומביא חרון אף לעולם, ולכן גוערים בנזיפה בכל המורה הלכה אחרת ולעת הצורך יבדילוהו מן הקהל.

גם לכת הסוציאליסטים יש מעין אונקוויזיציה רוחנית.

בימים האחרונים נאספו — כדרכם מדי שנה בשנה — צירי הכתה הזאת בעיר ליביק להועץ על כל השאלות העומדות על הפרק. האמת צריכה להאמר, כי זה כמה שנים שאסיפת הסוציאליסטים בגרמניה עושה רושם גדול, ועיני רבים נשואות אל החלטות הקונגרס, ואפילו אל הרצאת הדברים והוכוחים הנשמעים בו. הכתה הזאת היא כעת בגרמניה כתה מדינית עצומה. בועד המדיני הכללי לממלכת גרמניה יושבים כעת חמשים ושבעה אנשים מחברתם (ומספר כל חברי הועד הזה הוא שלש מאות ותשעים ותשעה). וזאת לדעת, כי מורשם סוציאליסטים נבחרים על פי הרוב בערים הגדולות, ואם נביא בחשבון את מספר הדעות הנתונות בקלפי על שם נבחרים סוציאליסטים, הנה הם החלק החמישי של כל הבוחרים בגרמניה. על כתה מדינית כזאת אי אפשר לעבור בשתיקה. וגם ממשלת גרמניה אנוסה כעת להכיר לה פנים ברב או במעט. יש לה אורגניזציה שלמה שאין דוגמתה לשום כתה מדינית בגרמניה. הכנסותיה הן מרובות, כי כל אחד ואחד מחברי הכתה הזאת מעלה לאוצר החברה את מנתו, ויש בהם עשירים המרבים להביא נדבותיהם. מקופת החברה מספיקים לצרכי האגיטציה וגם תומכים הם בידי כל איש מחברתם הנצרך והראוי לכך, וביחוד בידי סופריהם ומורשיהם. איך שיהיה משפטנו על הכתה המדינית הזאת, בעל כרחנו נודה, כי יש לה הנהגה קבועה ומסודרה על צד היותר טוב, וגם עולה היא על הכתות הליבראליות, אשר אין כחן אלא בפה, ולחבריהן אין אומץ לב ואין רצון נמרץ, אלא הכנעה ויראה, רדיפה אחרי הכבוד ושיחה בטלה.

ואולם בהיות הכתה הזאת מסודרת בהנהגה תקיפה, אשר אליה יאסף המון רב, הנה בהכרח, כי אפשר לאותה ההנהגה למשול בכח ותקיפות. היחיד בטל לעומת הרבים, או יותר נכון לעומת אותם המנהיגים, אשר על פי איזו השפעה נבחרו הם לראשים. ידענו, כי נמצאו כבר חכמים וסופרים, אשר בכלל חלקו על השיטה הדימוקרטית, בהיותה ממעטת את הדמות ואת כשרון הרוח של האדם הפרטי. ואולם אפילו מתוך ההשקפה הדימוקרטית כבר התחילו לראות את קלקול התקיפות הזאת, כי הדימוקרטים אינם רוצים לשמוע בשום דעה מתנגדת לשיטתם הקבועה והמקובלת, השעבוד הרוחני קשה כעת דוקא בכתה המדינית הזאת. הממשלה הגרמנית לא תקפיד בדבר, אם יחקור וידרוש אדם מבין ביסודות החברה האנושית בסגנון מדעי ויוכיח שבושיה וקלקולה, ובלבד שלא יהיה מסית למרוד בנמוס הקבוע, טרם שבטלוהו מטעם המחוקקים. ואולם בכת הסוציאליסטים נחשב אפילו הרהור כזה לעון מרד ומעל. לכפור בפומבי במארקס וענגלס — זהו עון פלילי. לומר, כי השיטה המדעית של הסוציאל־דימוקרטים צריכה לבקורת ואפשר להראות בה טעיות — זוהי מינות גמורה. על כעין זה יושבים למשפט ודנים דין הכופר והמין, ואוי לו לזה שחשדוהו במינות והעלוהו לגרדום.

נאשם כזה עמד לפני דייני הכתה הזאת באספתם בעיר ליביק. הנאשם היה הסוציולוג הנודע עדוארד בערנשטיין, אשר חזר לפני ירחי מספר מגלותו באנגליה, וכבר הרעיש את הלבבות בחבוריו ודרושיו הנוטים לצד מינות עוד בהיותו על אדמת נכר. עדוארד בערנשטיין (בן אחיו של הסופר הנודע אהרן בערנשטיין) הוא אדם זך הרעיון וחריף, נוטה לבקורת ולמחקר. עוד בימי עלומיו נספח אל הכתה הסוציאלית ובימיו של ביסמרק נתפש למלכות והושם עליו עונש נפשות. אלא שהצליח לברוח על נפשו ונתעכב זמן מה במדינת שוויציה. שם היה לסוציאליסט קיצוני, לאחד מתלמידיהם של מארקס וענגלס. ואולם כאשר גורש גם מעל אדמת שוויציה, הלך לאנגליה, ושם נתן אל לבו לבקר אחרי תורת מארקס וענגלס, וברבות הימים נצנצה בו מינות והתחיל לכפור בעקרי השיטה הזאת, אשר נקדשה בעיני הסוציאליסטים בגרמניה ועליה העמידו את כל דבריהם.

לאדם העומד מחוץ למחנה זה יקשה להבין את סבת הקצף הגדול, אשר בני הכתה הזאת קוצפים על בערנשטיין. הוא הוכיח באחד מחבוריו האחרונים, כי כמה מלמודי מארקס נאמרו רק לשעתם ולפי מצב הענינים בימיו, ובהשתנות הזמן ישתנו גם הענינים, ובכלל אין הסוציאליסמוס שיטה קבועה ומסויימת, וכבר שאין צריך להאמר, כי עדיין לא קבענו בה מסמרות, אלא העיקר הוא החקירה והדרישה. בערנשטיין אמר באחד מדרושיו, כי שיטת הסוציאל־דימוקרטיה היא ענין מדיני, אבל לא מדעי. המאמר הזה עשה את כהני הכת הזאת הקנאים לשיטתם כמרקחה. בערנשטיין כפר בתמצית המדעית של הסוציאל־דימוקרטיה! כל איש פשוט השופט בשקול דעתו יחשוב: על צד האמת אין חקירה מדעית אלא בעניני הנדסה, ולכל היותר גם בדעת הטבע, הגם כי בזו האחרונה אפשר גם כן לחדש כמה ענינים ולבטל מה שהיה „מדעי" בדורות הקודמים. במופתים הנדסיים אי אפשר הספק, ומה שנתאמת לנו פעם אחת איננו צריך לחקירה ולדרישה. החוק ההנדסי, למשל, כי החלק הוא פחות מן השלם לא יכנס לעולם לתוך גדר הספק. ואולם שאר המקצועות המדעיים, הגם כי יש בהם ענינים קרובים לאמת ומתקבלים על הלב, הנה אין בהם אמת וראיה הנדסית. וביחוד בתורת הסוציולוגיה והסוציאליסמוס המסתעף ממנה — זוהי עלולה בודאי לקבל שנוי ותמורה לפי השתנות הזמן והחפץ (של בני אדם). שהרי אין בני אדם מיני אבטומטים מספרים של הצעה הנדסית, אלא חיים ומתנועעים ברצון ובמחשבה וגם התועלת שאנו מבקשים, להיטיב להחברה ולאישיה, אין זו הנחה מדעית קבועה, הנחה הנדסית, שאין להרהר אחריה, אלא גם היא תלויה בכמה תנאים; ומה שטוב ומועיל לעם זה אינו טוב ומועיל לחברו, ומה שהיה טוב ומועיל בדור זה אינו טוב ומועיל בדור אחר. אפשר להבין את קנאת כהני הדת המתנגדים לכל הרהור ב„אמתיות הדתיות", ומגנים את „החקירה הארורה". אבל איך נבין את קנאת האנשים האלה, אשר מוצאם הספק וההרהור, שעמלים הם תמיד לסתור את יסודי החברה האנושית הקיימת? אם החקירה במהות החברה האנושית מותרת, הלא מותרת היא לא רק לגבי אותה החברה הנמצאת ואשר עם כל חסרונותיה לה לכה"פ יתרון גדול: המציאות, אלא גם לגבי אותה החברה שאינה אלא אוטופיה, ענין של דמיונות ושל חלום לעתיד.

בערנשטיין חלק על מארקס וטען עליו, כי בכל מקום שהוא מעמיד ענין חיובי, אינו אלא אוטופיה, וזה מונח בטבע הדבר, שהרי מי יוכל לצמצם את מהות החבירה האנושית לעתיד ולכוון את צורתה? בכלל אין חברה אנושית קבועה בכל הפרטים, כמו שציירו אבות

הסוציאל־דימוקרטיה, אלא בכל תקופה ותקופה תקבל החברה אותה הצורה הנאותה לה. גם המשפט הזה הוא פשוט ומתקבל על לב כל איש שופט נכוחה. ולא זו בלבד, אלא שגם הקנאים, אשר ישבו על כסאות המשפט, לדון את הכופר בערנשטיין, יודעים בינם לבין עצמם, כי אין ממש באוטופיות האלה, אשר עוד בימי הדור החולף האמינו בהן כפשוטן. הנה, למשל, העמיד מארקס להנחה כללית, כי מצב העובדים, „עבדי הממון", פוחת והולך מדור לדור ואין לו תקנה אלא על ידי „מהפכה", ואז ישתנו הדברים מן הקצה או הקצה. לאסאל העמיד הנחה כללית, כי שכר העבודה קבוע במסמרות של „חקי ברזל ונחשת", אשר לא יעברו ולא יסופו לעולם. תמצית שיטתו היא: כי ברבות שכר העבודה עד למדרגה ידועה ירבה מספר העובדים (כי במצב כזה הם פרים ורבים, ובסבה זו תגדל ההתחרות בין הידים החרוצות וימעט שכר העבודה. במצב כזה ימעט מספר העובדים (כי בעניותם ושפלותם יחדלו מלהעמיד תולדות), ואז במעוט הידים יגדל השכר. וכן הולך ומתפתח הדבר מדור לדור בסדר קבוע, שאי אפשר להמלט ממנו. שתי ההנחות האלה, אשר זמן מרובה היו מקובלות במחנה הסוציאליסטים כחוק טבעי שאין להרהר אחריו, הוזמו כבר. הנסיון הוכיח, כי אין שכר העובדים קבוע ב„חקי ברזל ונחשת", אלא הוא הולך וטוב מתקופה לתקופה, הגם כי מזמן לזמן יסוג מעט לאחור והוא יורד במדה ידועה, כדרך כל התקדמות טבעית, שאינה בקו ישר. ובנוגע למצב הכללי של העובדים אין ספק, כי הוטב מאד בשנים האחרונות ועל כל פנים איננו פוחת והולך, כאשר העמיד מארקס בתור הנחה כללית. המצב הכללי ישתנה לטוב, הן בחמריות והן ברוחניות ומוסריות והן בחיים המדיניים. בכל זה מודים גם אבות הסוציאל־דימוקרטיה בינם לבין עצמם — אבל דבר זה אסור לאמרו בפני ע"ה. אם יודה בפומבי, כי לא המהפכה היא העיקר בהתקדמות המין האנושי והחברה, אלא ההתפתחות הטבעית — הלא בזה מודים כל החוקרים, ומחולקים הם רק בפרטים, באיזה אופן נגיע להתקדמות ישרה.

ב.

עדוארד בערנשטיין נחשב זה כבר לאחד מן ה מ ע י י נ י ם המובהקים בכת הסוציאליסטים בגרמניה. הן אמנם שיטה חיובית לא העמיד, וכל כחו וכשרונו הוא בבקורת השיטות הקודמות, וביחוד של ה„מסקנות" אשר יצאו מפי מארקס וענגלס. מובן מאליו, כי בקורת זו לא תנעם לרוב הכת הזאת, כאשר בכלל תהיה הבקורת בתור ענין שלילי למשא על האנשים הבוחרים בתשעה קבים של אונאת עצמם ולא בקב אחד של האמת הערומה. עוד בזמן שישב בערנשטיין באנגליה נתן אל לבו להבין במצב הענינים על צד האמת. ואמנם אין מקום מוכשר כל כך להבחנה ישרה כממלכת אנגליה. שם התיר הנמוס המדיני בזמן קדום להפועלים ושכירי יום להקהל ולעמוד על נפשם, היינו להכנס ולהתחבר זה אל זה, כדי לשקוד באמצעות האחדות והחבור על טובתם והתקדמותם. על פי התפתחות הענינים נוסדו בתחלה האגודות לכל מין ומין של העבודה („געווערקשאפט"), ואחרי כן נתחברו כל האגודות האלה ביחד והיה לקשר אמיץ. מובן מאליו, כי בתחלה פחדו נ ו ת נ י ה ע ב ו ד ה מפני החיבור הזה, מיראתם פן יהיו השכירים, ל ו ק ח י העבודה, בעצה אחת להעלות שכר העבודה. ואולם במרוצת הימים נוכחו, כי במוסד הזה יש גם תיקון להבעלים, לאדוני הפבריקים. המשא־ומתן בין הבעלים והשכירים יגמר כעת על פי ההנהגה המרכזית של השכירים, וכל סכסוך וריב דברים יבוא לפניה.

הפועלים היו רגילים בימים הראשונים לשבות מעבודתם על כל מקרה קטן, וגם היה קשה אחרי כן לתווך את השלום עמהם. ואולם בהיות להם הנהגה קבועה ומסודרת, שוקדת זו על הדבר, להמעיט כפי היכולת את הסכסוכים והריבות; ואם יהיה פירוד הדעות בין הבעלים והשכירים באיזה ענין שיהיה (על דבר ש כ ר העבודה, ז מ ן העבודה וכדומה), יותר נקל לבוא עם ההנהגה בדברים, וכמשפטה כן יקום.

הפועלים האנגלים רחוקים מן השיטה הסוציאליסטית מפני שנשתרשה בלבם ההכרה, כי טובת השכירים ותקנתם אינה באה אלא באמצעות התפתחות טבעית ולא באמצעות מהפכה. כי נספחו בגרמניה על כת הסוציאליסטים — דבר זה היה רק על פי סבות מקומיות בממלכה הזאת, כי הסכילה הממשלה לעשות, למנוע בעד השכירים להכנס ולהתחבר כחפצם. מלבד זה ק ב ל ה היא בידי הכתות הנמוכות של עם גרמניה עוד משנת 1848, כי אין תקוה לו אלא באמצעות מהפכה מדינית, וקשה מאד לעקור את הטינא מלבם ולהוכיח להם, כי „מהפכה", אפילו אם תצליח, גורמת תמיד הפסד קולטורי.

הן אמנם בערנשטיין לא התקרב אל אגודות הפועלים — וזהו חסרונו העיקרי — אבל הכיר והבחין, כי אמנם העיקר הוא ההתפתחות הטבעית ולא המהפכה, אשר אין ספק, כי רוב מנהיגי הסוציאל־דימוקרטיה בגרמניה אינם מודים בה, אלא מוכרחים הם להחזיק באמונתם משום מראית עין. זוהי מין צביעות כלפי ההמון הרב, אשר ימים רבים הלעיטוהו בהבטחות מוגזמות, שעוד מעט ובבת אחת יהפך העולם לגן עדן. והנה אמנם כאשר החל בערנשטיין להשמיע את תורתו ברבים, בחבורים ומאמרים בכה"ע. נמצאו לו כמה מחבריו שהודו לו, ואלו החברים, הגם שהם המעטים בכמות, הם בלי ספק רבים באיכות. ואולם מטעם ההנהגה הראשית של הסוציאל־דימוקרטיה הגרמנית קצפו עליו קצף גדול, עוד בשנה שעברה באסיפת הסוציאליסטים בעיר הנובר היו על אודותו וכוחים עצומים. ביחוד קם עליו המנהיג הנודע אוגוסט בעבעל, אשר קטרג הרבה על בערנשטיין. בעבעל הוא איש זקן, אשר עודנו מלא כח עלומים. דרכו בסופה וסערה, ודבריו „חוצבים להבות אש". הוא איש, אשר ביגיעה עצומה אסף לו המון ידיעות, אבל כדרך כל הלומדים בעצמם תחסר לו מדת הבקורת, ובדמיונו הוא מערבב ידיעות בחקירה מדעית. כשהוא מגבב המון ידיעות, אשר שאב מספרים שונים לרגלי שקידתו הרבה, הוא הושב שזהו מחקר מדעי, וכל הכופר בדברים האלה ככופר במופתים הנדסיים. הוא מחזיק עוד בתומתו בשיטת המהפכה, ועוד לפני שנים מעטות נבא בהחלט גמור, כי המהפכה קרובה להיות. ואולם מה שיחסר לו בכשרון מדעי הוא משלים בהתלהבות וברגש ובקפדנות, ודבריו עושים תמיד רושם נמרץ על המון הנאספים. חברו פויל זינגר דומה לו בידיעותיו הסוציולוגיות, ואפשר שנופל ממנו עוד במקצוע זה, וגם אין לו אותו הפתוס של בעבעל, אבל הוא מנהיג תקיף עושה מעשיו בעוז ותעצומות. שניהם היו בעצה אחת לנעור בבערנשטיין ולמחות בידו מלבקר אחרי „השיטות המקובלות". אמנם בשנה שעברה לא הוחלט דבר בנוגע לבערנשטיין, כי זה ישב אז עוד בגלותו, ולכן האמינו, כי אין מן הצורך לחרוד עליו כל החרדה הזאת. ואולם בשנה הקודמת התחכמה ממשלת גרמניה למחול לבערנשטיין על עונו ולהתיר לו לחזור לארץ מולדתו. מכה"ע הליברלים הריעו על זה תרועה גדולה ונבאו: עתה שב בערנשטיין מארץ גלותו והשפעתו על הסוציאל־דימוקרטיה הגרמנית תגדל; מסבה זו תקום מלחמה בכת הזאת ועתידה היא להפרד ולהתפזר. מובן מאליו, כי הנבואות האלה היו כעשן לעיני מנהיגי הכתה הזאת, ולכן התאמצו „לקדם פני הרעה".

זינגר אמר לפני ירחים אחדים בעיר מינכן: כמה שליחים לנו למחות בידי בערנשטיין ולהמעיט את השפעתו על הצבור. גם זולתו יצאו רבים מן הכתה הזאת להלחם בבערנשטיין ולהשפיל את כבודו — על ידי אמצעים כשרים ושאינם כשרים.

ביחוד גדול הקצף עליו, כאשר נכנס לישיבה עם תלמידי האוניברסיטה בברלין ודרש לפניהם על דבר שיטת הסוציאליסמוס. תמצית דרושו היתה סברתו, אשר כבר בארנו את עיקריה. בערנשטיין הראה את ח ס ר ו נ ו ת השיטה הזאת, ועל זה חרה בו אף הסוציאליסטים הקנאים. גם בפעם הזאת הללוהו מכה"ע הקונסרווטיווים והליברלים על דבריו המתונים — וזה העלה עליו ביותר את המת ההנהגה הראשית של הסוציאל־דימוקרטיה. כל איש חזה מראש, כי באסיפה הגדולה של ליביק יגמרו עמו את דינו ואז — אם כי יחזור מ„טעותו" ויודה על זה ברבים, או כי ידחוהו בשתי ידים.

עוד טרם נגמר דינו באסיפה הגדולה התחילו „פרחי כהונה" לשלוח בו את לשונם. ביחוד נחר בו סופר סוציאליסטי, יהודי מרוסיה הכותב בהעלם שמו: „הקטן" (Parvos). הקטן הזה הוא עז פנים גדול. איניו סוציולוג מדעי, אבל סופר בעל כשרון, וביחוד מפליא הוא את קוראיו בסגנונו החד ובקיצוניותו המרובה. וידוע הוא, כי המשכילים לחצאין יתרגשו מאד לדברי איש, אשר „לבו כלב הארי" ולא יחת מפני כל, לא מפני כל שלטן המדינה ולא מפני שום קיצוניות ושום פרדוכס. כותב הוא להכעים את המתנגדים, אחת היא, אם דבריו צודקים או לא. ובהיותו מתנגד לשיטת בערנשטיין, החל לשלוח בו את חצי זעמו ולעג לדבריו ובטלם תכלית הביטול וההירוס. בערנשטיין הוא לפי דעתו אדם שתש כחו, איש הירא ורך הלב, אדם ענוג ומפונק, סוציאליסט לחצאין, פוסח על שתי הסעפים, איש הירא מלמצות את עומק הדין, רודף אחרי התועלת, בעל דמיון, סתם כתבן ודברן, פטפטן ועוד ועוד. דברי המבקר החד הזה, ובפרט סגנונו המנוול, העלו אף וחמה בלב כמה מן הסוציאליסטים הישרים אפילו בלב אלה, אשר בכלל לא הודו לשיטת בערנשטיין, שהרי סוף סוף גדול האיש הזה במושכלות ומדעים ודבריו נאמרו בכובד ראש וראוי לנהוג בהם כבוד. ואולם המון הסוציאליסטים שמחו על דברי „הקטן", כי כן דרך ההמון לשמוח על המראה, אם יעפרו בעפר לעומת זה שאין מחשבותיהם מחשבותיו, דברי חרפה וגדופים ירוו תמיד עונג את הקוראים ממין ירוע.

ועל „הקטן" המנדף נספחה גם אשה צעקנית ורגזנית, אשר נלחמה בבערנשטיין. היא האשה ר ו ז ה ל ו כ ס מ ב ר ג (גם כן מבנות היהודים ברוסיה שנשאית לאיש אחד בגרמניה, ולכן תריב תמיד בממשלת פרוסיה, וזו מחוייבת לסבול אותה ולא תוכל להפטר ממנה). האשה הזאת היא בריה נפלאה בפני עצמה. היא מטלת אימה על חברי הכתה הסוציאלית ווורקת בהם מרה בכתב ובעל־פה. היא מעין טבעו של „הקטן", אבל כחה גם בפיה, ובכל אסיפה ואסיפה היא „מרעישה עולמות" ובאה בעקיפין עם כל אדם שתחשדהו במינות. מפני דינה ומשפטה לא יסתר איש, וכבר נערה גם בליבקנעכט שהיה אחד מראשי המדברים של הסוציאל־דימוקרטים, יען כי מצאה בו איזו רוך ופינוק, איזו הטיה כלפי חסד. בימים הראשונים שחקו עליה ועל רגזה המרובה. אבל לאשה הזאת אומץ לב, והיא יספה לעמוד על דעתה. וברבות הימים התחילה להשפיע הרבה על המון החברים, הנוחים תמיד לקבל דברי קיצוניות והפלגה יתרה. עתה הכל מפחדים מפניה, או כמו שאמר החבר וולפגנג היינע: כלם כורעים ומשתחוים לפניה בפישוט ידים ורגלים ועושים לפניה את ה„קוטו"— כלומר, את הכבוד שעושים למלכי חינא. גם היא שלחה לשונה בבערנשטיין ונלותה על המקטרגים עליו, הן במאמריה במכה"ע והן בדבור ביום האסיפה.

אונוסט בעבעל הציע לפני הנאספים לקבל החלטה שיש בה מעין גערה בבערנשטיין. אמנם לא אבו לדחותו בשתי ידים ולכן המתיקו מעט את המרירות. בהחלטה זו נאמר, כי האסיפה תתנגד למעשי בערנשטיין. הגם כי יש הזכות לכל חבר של הכת הזאת לחקור ולדרוש במדעים עד כמה שידו מגעת (אין זה אלא מין צביעות בעלמא, שהיתה נוהגת בין כל האינקוויזיטורים), אבל מעשי בערנשטיין גורמים הריסה. האסיפה תקוה, כי בערנשטיין יחזור מדבריו ומכאן ואילך יהיו מעשיו מכוונים רק לטובת הכתה הסוציאלית. וזאת לדעת, כי מלבד הצעתו של בעבעל באו עוד כמה הצעות אחרות נגד בערנשטיין במרירות יותר גדולה ובאיבה עצומה, אלא שראשי ההנהגה לא אבו להחרים מקרבם את אחד החכמים המובהקים שבחברתם, לכן המתיקו מעט את הדין לטובתו.

על דבר ההחלטה הזאת נמשכו הוכוחים שני ימים רצופים. יותר מחמשים חברים עמדו לימין בערנשטיין, וביחוד היה זה אחד מראשי המדברים וולפגנג היינע, אשר בטענותיו ירה חצים גם ברוזה לוכסמבורג וב„הקטן". בדבריו אלה היה גם מעט אנטיסמיטיסמוס, כי חשוד האיש על זה מכבר, ובימי עלומיו נחשב בפומבי על כת האנטיסמיטים. הוא רב בהיהודים הבאים מפולוניה להורות דעה לאנשים גרמנים. אמנם לדבריו אלה לא מצא אוזן קשבת, אדרבה, אנוס היה אחרי כן להתחרט עליהם וגם לבקש מחילה וסליחה מן „הקטן", כאשר הזכיר לו את עון מולדתו ודבריו היו נשמעים כעין מלשינות כלפי ממשלת בווריה, שלא גרשה את הגר הזה מגבוליה. דבריו העירו שאון גדול, כי כעורה מלשינות. וסוף הוכוחים היו, כי נתקבלה הצעת בעבעל, ובערנשטיין עמד וקבל עליו את הדין וגם הבטיח להיטיב את מעשיו, לבלתי הרעים עוד את חבריו ולבטל את רצונו מפני רצונם.

האינקוויזיט לא עמד בנסיון, כי אם שב „מדרכו הרעה" והתחרט בפומבי על עונו. הוא קבל על עצמו את הדין. כמובן שמחו על זה רוב הנאספים, ואולם, אלו שעמדו לימינו וצדדו בזכותו התעצבו על החרטה הזאת. גם מכה"ע הליברלים שמחו לאידו ופצחו עליו פיהם: הזה בערנשטיין? הזה האיש הנאזר בגבורה, פה ממלל רברבן, והוא נכנע לפני אסיפת הסוציאליסטים, יען כי הרוב היה נגדו? הזאת דרכו של איש גדול, בעל רוח כביר? הלא היה עליו לעמוד בדעתו ויעבור עליו מה! ואולם באמת טבע הדבר גרם, כי התנצל בערנשטיין בתחלה ובקש לפיים את חבריו הכועסים עליו ולבסוף קבל את דינו. בערנשטיין, או יהיה מי שיהיה, לא יוכל לעמוד בפני ההנהגה התקיפה, אשר כל החברים תלוים בדעתה. אלו היה ממרה את ההחלטה שנתקבלה בנוגע לו, כי אז היה יוצא נזוף ומובדל מקהל הסוציאליסטים. ומה יעשה אחרי כן? אפשר כי המאורעות היו דוחים אותו למחנה הליברלים, ואולם מי איש חכם כבערנשטיין, אשר יספח לאותה החברה? בדרושו אשר הציע לפני תלמידי האוניברסיטה — זה שהעלה עליו חמת חבריו — שחק ולעג להליברלים ולכל הנמשכים אחריהם, אשר אין כחם אלא במליצות ריקות ונבערות, והם אומרים לרפא את החברה ההרוסה. האם יתן עתה ידו להאנשים האלה? או האם ילך ויתחבר אל הקונסרווטיווים? אפשר כי הממשלה היתה נושאת לו פניה לספחהו אל אחת הכהונות, כדי לאכול פת לחם. ואולם הבזה ירב כבודו?

בערנשטיין, על פי תנאי הדברים, היה מוכרח להרכין ראשו. אין התקופה הנוכחית מסוגלת לגדל אנשים המוסרים נפשם על איזה רעיון. דורנו הוא דור הכנוס, דור הכנופיות, ואוי לו לאיש החפץ להיות חיי עצמו ולא חיי הכנופיה, הסולל לו דרך בפני עצמו ואינו חפץ ללכת במסלה שכבשוה רבים. לאיש כזה אפשר רק להשקיע עצמו בחקירה המדעית, אבל בחיים החברתיים לא יכירנו מקומו. בערנשטיין חי על עטו. אם היה נבדל מקהל הסוציאליסטים, הנה בקושי היה מוצא מקום למאמריו וחבוריו. כל הפורש מן החברה הזאת, וביחוד הפורש בנזיפה, אין זוכרים לו זכיותיו הקודמות, והרי הוא כאלו עבר ובטל ככר. הלא כבר נתן איבסן דבריו בפי שטוקמאן („אויב העם"): רק הפורש עצמו מן הצבור הוא בן חורין לאמתו.

אחרית בערנשטיין באסיפת ליביק היא טרגדיה סוציאלית; לא יעמוד על מרירותה אלא הבקי בחיים המדיניים של ימינו אלה. העבדות הרוחנית, השעבוד המוסרי, הכפיה הסוציאלית, כל אלה הם תולדות חיי החברה בדורנו. מי החפץ להסיר מעל צוארו את העול הקשה הזה — הכָּרֵת תִּכָּרֵת הנפש ההיא מעמיה. זהו העונש היותר חמור, ורק מעטים מן המעטים יכולים לעמוד בו. עדוארד בערנשטיין הוא אדם בעל כשרון בלתי מצוי, ואולם כדי להתיצב בפני עריצותה של איזו דעה מקובלה, ובפרט של דעה מקובלה בהמון, לזה צריך אדם לכשרון רוח יתרה, אשר תמצא רק ביחידי סגולה, ואלו בראו תקופה חדשה בהליכות ההיסטוריה.

ד״ר ש. ברנפלד.




סְתָו.

. . . וְעָלֶה וְנִמְשָׁךְ יְלֵיל קוֹל הַסְּתָו
בַּיְּעָרִים, בַּגַּנִּים, בַּמֶּרְחָק הָרָב;
וְהוֹלֵךְ וְסוֹבֵב אֶת כָּל הָאֲדָמָה,
וְהוֹלֵךְ וְחוֹדֵר לְכָל־בּוֹ נְשָׁמָה . . .

וְגוֹסֵס הַפֶּרַח וְגָוַע כָּל וֶרֶד,
וְנָבְלָה כָּל־נִצָּה, כָּל אִלָּן וּזְרָד,
וַיִּדֹּם כָּל־זָמִיר, כָּל צִפּוֹר בָּרָמָה —
בָּאָה הַיְלָלָה אֶל תּוֹךְ כָּל־הַנְּשָׁמָה . . .

וְעָלֶה וְנִמְשָׁךְ יְלֵיל קוֹל הַסְּתָו
וְנִשְׁפָּךְ אֶל־נַפְשִׁי הַחֲשֵׁכָה כָּעָב,
וּבְלוּלִים יִתְלַכְּדוּ אָז שִׁירֵי הַיְלָלָה:
יְלֵיל קוֹל הַסְּתָו — וְנַפְשִׁי הַחֲלָלָה.

וַתִּנְהַר הַשִּׁירָה, זוֹ שִׁירַת הַנְּשָׁמָה —
אֲבֵלָה, עֲצוּבָה וּמְלֵאָה שְׁמָמָה,
וְלָבְשָׁה תַאֲנִיָּה כְּשָׂדֶה מֻכֵּי קְרָב —
וְעָלֶה וְנִמְשָׁךְ יְלֵיל קוֹל הַסְּתָו.

חשון. א. הופנשטיין.

הַיּוֹם.

רשימה

מאת י. ראבינוביץ.

היום פנה לערוב.

והמראה אשר ראיתי היה מראה נפלא.

השמש שלחה את קויה האחרונים וַתְּאָר את ראשי הגגות ומגדליהם. בכל אשר פניתי ראיתי אך שפעת אור וזוהר ושלל צבעים מתרוצצים ומתערבים.

קשה היה עלי להסיר את עיני מן המראה הזה. ואולם זכרתי כי עלי עוד ללכת — הן לא לראות בבוא השמש באתי אל העיר. בלי חמדה התעודדתי ואלך.

עברתי את מרכז העיר ואבוא אל אחד הרחובות השקטים אשר בירכתי העיר.

ברחוב ההוא היו כמעט תמיד שקט ודומיה; ואולם עתה היתה אחרת. אנשי הרחוב ישבו על המעקות ועל הכרכובים ויהיו מדברים איש לרעהו; ובפנות הרחוב השתוקקו הילדים ויצחקו וישתוכבו וירכו שאון.

קרבתי אל אחד הבתים ואמר לבוא אל תוכו, אך פתאם שמעתי קול קורא בשמי. פניתי לאחורי וארא והנה האשה אשר בקשתי עומדת לפני ובצחוק נעים על פניה היא שולחת אלי את ידה.

לחצתי את ידה על נקלה. ענגה קלה עברה על פניה.

בדממה באנו אל הפרוזדור; בדממה עלינו את המעלות; בדממה באנו אל מעונה ונשב.

רגעים אחדים הבטנו איש אל רעהו ולא דברנו דבר. שטן אשר לא ידעתי מה ומי הוא עמד בינה וביני. אכן לאחרונה הפריעה בעלת הבית את הדממה ותאמר: הלא תשתה כוס תֵּה?

ובעוד רגעים אחדים שתינו את כוסותינו.

מעט מעט עברה הרוח הרעה אשר העיקה עלינו והדברים החלו. על ענינים שונים דברנו: על האויר, על חיי העיר, על חיי התלמידים מבני הארץ אשר ממנה יצאנו ועוד ועוד. שיחתנו הלכה מרגע לרגע ותהי לשיחה מושכת את הלב ומעט מעט שבו אליה פניה ויצהלו כימי קדם.

והיא יושבת לנגדי. דרך החלון הפתוח שלחה השמש קוים אחרים ישר אל פניה, עד כי התאדמה ופניה קרנו.

— ובכן מחר אתה שב למקומך, אמרה אלי אחרי ספרי לה כי יוצא אני את העיר — כמובן תראה את מרים בקרוב האין זאת?

— בודאי, עניתי — אפשר שמחר אראנה.

— מה תשמח מרים לשמוע מפיך דבר על אדותי! הוסיפה בהרימה את קולה; אך פתאם השפילתהו ותוסף בדממה: היא לא חשבה ולא עלה על לבה כי תבוא לבקרני...

הבטתי אליה וארא והנה חורו פניה ויאדימו הליפות בברבה

— מדוע לא? שאלתי, ובאותו רגע הרגשתי כי פראזה ריקה יצאה מפי.

היא השפילה את עיניה ארצה. רגעים אחדים החרישה ואחר אמרה:

— מרים חושבת אותך לאחד החרדים על דתו. היא כתבה אלי כי אשתדל לראות את פניך, כי היתה בטוחה אשר לא תבוא אל ביתנו; אבל בטרם עשותי כה וכה לדרוש אחריך והנה סרת אלנו.

חפצתי לענות דבר־מה, ולא מצאתי מלה. הרגשתי כי השתיקה טובה לי מכל ברגע הזה.

— באמת אומר לך, הוסיפה בראותה אותי מחריש — אנכי לא חשבתי לראותך בביתנו וגם לא הייתי מרהיבה בנפשי עוז.. לבקש ממך... לבקר בביתנו.. מרים כתבה לי פעמים אחדות על אודותיך; אחר בא לידי מקרה לשמוע על אודותיך דברים מפי מכרי. כלם כאחד חשבוך לקנא... לקנא אשר אין כמוהו.. ובכן היכולתי לחשוב כי תיטיב.. כי תואיל בטובך לבוא לראותנו... לא, לא האמנתי כזאת! ואמנם אדמה כי תמהוני ומבוכתי אז... הם הביעו ברור את אשר בלבי... האין זאת?

בצחוק קל נענעתי לה בראשי לאות כי כן הוא.

— כן, הוסיפה לדבר בקול שפל ורועד מעט — לא חשבתי לראותך; ובראותי אותך נבהלתי ולא ידעתי מה לעשות. גם אחר כן לא ידעתי מה לעשות, כלומר, מה לדבר. בדממה הקרבתי לך כסא, בדממה הגשתי לך תֵּה... התדע את אשר הרגשתי אז?...

העמדתי בה עיני ואחכה בכליון נפש לדבריה.

— ראה, הוסיפה לדבר, ראה נא, הנני נכונה לספר לך עתה הרבה, הרבה. אינני יודעת למה אני מספרת לך כל זאת, אבל... איזו מעמסה כבדה מוטלת על לבי... מוכרחת אני לדבר...

אמנם, מרגישה אנכי כי גם אחרי בואך אלינו.. אחרי... בכל זאת איש קנא אתה... בכל זאת רחוק אתה ממני... מאד, מאד... ובכל זאת מרגישה אני כי יש איזו קורבה בינינו... מרגישה אני רגשי אֵמון לך, אֵמון בלי מצרים... והדבר הזה כמעט יאלצני לגלות לפניך את כל לבי...

בטוחה אני כי תבין ללבי... תבין, גם אם רוח אשה אשר כמוני זר לך... תבין, גם עם כל קנאתך... לבי יאמר לי כדבר הזה!..

אבל אשובה נא לדברי. אז בבואך בפעם הראשונה, הרגשתי כי... אינני יודעת מדוע?... הרגשתי כי הנני חוטאת... התבין? — חוטאת... במה חטאתי? אבל בכל זאת כן הוא... נדמה לי אז כאלו באת לדרוש ממני דין וחשבון על מעשי...

כנדהמה ישבתי בראשונה. בכל פעם אשר העיפות בי עיניך השפלתי אני את עיני... לא יכולתי להבט ישר אל עיניך... לא אדע מדוע... נפלא הדבר!... האין זאת?

היא הביטה אלי ותהי כמחכה למענה.

„בעיני לא יפלא כלל!" חפצתי להגיד, אבל הבלגתי על חפצי וָאֶדום.

— אבל אחרי כן... אחרי אשר עברה מבוכתי זאת... מתחת פניך הנזעמים, אשר קשה היה לך, בכל חפצך, להאירם בצחוק קל, מתחת פניך אלה נראה אלי לב טוב ומרגיש... אנא, אל תפסיקני!... לא קומפלימנטים אדבר! תן לי להביע לך את הכל, תן לי להתודות!

התדע?... רק לעתים רחוקות ארגיש רגשות כאשר אז... רק לעתים רחוקות. בני חברתי יכבדוני מאד, בנות חברתי תקנאנה באשרי... כי הלא זהו כל ישעם וחפצם להגיע למדרגתי... ומי זה יעיז לשפוט אותי?... את בני חברתכם לא ידעתי, רק שמעתי דברים על אדותיהם ואבוז בלבי. „נסוגי־אחור", „חסידים" ועוד שמות יפים כאלה קראתי להם תמיד. מרים ידעתני מנעורי... היא אוהבת אותי מאד... אבל מיום אשר היתה לאחרת דברו בחברתנו בה סרה... בקצרה, בטוחה הייתי כי צדקתי בכל, בטוחה הייתי... עד אשר באת... אז התעופף בטחוני...

אם כל בני חברתכם היו נבזים בעיני על כי לא ידעתי אתכם, הלא שבעתים בזיתי לך, לך, הרע והקנא מכלם. לא הבינותי, איך תוכל מרים להתרועע עם איש כמוך... כחידה סתומה היה לי הדבר...

והיא הלא אך רָעָה היא לך, ורעותה אינה תלויה בדבר... לא הבינותי, מה זה היה לה...

אבל אתה בבואך פתרת לי את חידתי. עתה יודעת אני מה הוא ריב מפלגות...

ואחרי כן בבואך אלינו בפעם השניה, ואחרי כן בפעם השלישית. אז... רק אז, הרגשתי ואבין את אשר יעשה בלבבכם. לא, לא את כל אשר בלבבכם, רק הלק מאשר יעשה שם... אז ראיתי מה אתם לנו... הבינותי את השנאה אשר תשנאונו ואת האהבה אשר תאהבונו...

עתה, רק עתה, מבינה אני את הטרגדיה הנוראה אשר ילד לנו זמננו. עתה, רק עתה, אבין את צרת היהודים... לו הייתי חפשית, כי אז... אך... נשובה לענינו...

אז, בפעם הראשונה למן היום ההוא הרגשתי כי אנכי אשמה...

נפלא הדבר!... תמיד הבטתי על עצמי בגאה ובגאון, תמיד חשבתי את עצמי למובהרת... אנכי, אמרתי אל לבי תמיד, אנכי לא שמתי לבי להבלים ולמשפטים קדומים... לא שמתי לבי לדבר... ורק הלכתי אחרי לבי... האם לא היטבתי לעשות?...

רק את אבותי יראתי. אבל אותם יראתי ולא יותר...

ובאמת לא יראתים כי אם דאגתי להם. יראתי פן יאונה להם אסון בהודע להם הדבר... אבל גם נדתי להם בלבי... בחמלה הניתי בהם...

רק דבר אחד הפ־יע את מנוחתי לפעמים. את אמי זקנתי ראיתי בחלום, והיא מבטת אלי בעינים מפיקות תוכחה... ואת זקנתי זאת המתה אהבתי מאד... גם היא אהבתני...

אבל... בזקנתי הייתי בטוחה כי היא לא תעשה לי רעה... אשה טובה היתה... היא היתה בעלת מצוות ותסובב תמיד כל הימים בעיר לבקש נדבות ולאסוף מזון לעניים... אנכי לא סרתי ממנה ואשא תמיד אחריה את שקה... אמי התאנפה בי תמיד ואבי הכני על לחיי לא אחת ולא שתים על הדבר הזה — אך לבלי הועיל... אנכי עשיתי את שלי... אנכי שמעתי תמיד בקול לבי...

את הדברים האחרונים דברה בקול אמיץ. נכר היה כי מדברת היא אותם בהכרה ברורה, בגאון־מנוחה ובהנאה פנימית. פניה היפים והעגולים התאדמו וייפו עד מאד, לוח לבה התרומם בחזקה, ועיניה השחורות ירו ברקים ויאירו באור אמץ לב ובטחון...

— יחפה הייתי רצה תמיד בשוקים וברחובים אחרי זקנתי... בדרכי לא הלכתי כי אם רקדתי ופזותי: לבי היה טוב עלי תמיד... בגדי היו תמיד מלוכלכים, וגם פני וידי היו כן... הדבר הזה עורר עלי תמיד את חמת אמי... אך זקנתי היתה עלי למגן מפניה... בכל תנועות נוי, בשערותי הפרועות ובעיני הנוצצות והמתרוצצות דמיתי לשד... ועד כמה הייתי שובבה!... אלי, מנוחה לאיש לא נתתי!... שֵׁדָה הייתי, וכן קראו לי...

סלח נא לי אדוני, הפסיקה פתאום את שיחתה: עלי לעזבך לרגעים אחדים... עלי ללכת לראות את הילד...

עוד לא כלתה לדבר וכבר שמעתי את קול צעדיה בקפצה על המעלות ובעוד רגע הבטתי מעל היציע וארא והנה היא נוהגת ילד קטן כבן שתי שנים. עוד לא הספקתי לשוב החדרה והנה היא לקראתי עם הילד...

— מה טובה המחשבה הזאת!... קראה בשמחה בראותה אותי בא מעל היציע: למה אנחנו יושבים פה בהדר? נשב נא על היציע והתענגנו על מראה בין השמשות...

— כנראה, אוהבת את את הטבע, האין זאת?... שאלתיה.

היא לקחה שני כסאות ותעמידם על היציע. אחר כן יצאנו ונשב שם.

— האוהבת אנכי את הטבע? ענתה על שאלתי: ואיך אפשר הדבר שלא אהב אותו? התוכל לשוות בנפשך איש שיאהב את החיים ולא יאהב את הטבע?... כן, עודני זוכרת: אז, בהיותי קטנה אהבתי מאד את השדה, את היער, את הנהר הגדול, את גדותיו הגבוהות... מה אהבתי להשתעשע בגן! מה התענגתי להיות משתובבת על יד הנהר!... מה רקדתי ביער הקטן הקרוב לעירנו!... וגם את כל החי אהבתי... לרכוב על עזים וחזירים... לשחק עם תרנגולים, חתולים וכלבים קטנים... מה אהבתי את כל אלה!...

אבל יותר מכל אהבתי את בנות חברתי, ילדות שובבות כמוני... ורק את הנערים שנאתי כי היו מכים אותנו...

ובדברה את דבריה האחרונים נפחה את שפתותיה ותעוה את פניה ותהי כילד מתרגז. את עיניה הורידה ארצה, ורק לרגעים הרימתן ותבט כמתגנבת ומתוך העינים נשקפו ערמה ומזמה...

לא יכולתי עצור משחוק פי ואשחק בכל לבי. וגם היא שחקה.

„מה נחמדה את!" חפצתי להגיד לה, אך הבלגתי על חפצי...

ברגע ההוא קרב אליה הנער, אחרי אשר השתובב עד כה בהדר משובה נצחת, ויאחז בסנורה ויחל לנענהו הנה והנה. הוא הביט אליה ואלי חליפות ועיניו האירו משמחה.

„ומה, שובב", קראה אליו בהרימה אותו ובנשקה לו: „ומה, התכה גם אתה את הנערות? תן נא ואמחה את חוטמך, שד קטן", ובדברה מחתה במטפחתה הלבנה את אפו, והוא מכה בידיו וברגליו וצועק — „מה מלוכלך אתה, היום אעשה לך רחצה!"... ואחרי כן הורידתהו על הארץ.

— כמוהו הייתי גם אני, כן ספרו לי. תמיד הייתי עליזה, תמיד משתובבת, וגם בעבור שנות הילדות ובהחל שנות הנוער — גם אז נשארתי מה שהייתי. הילדה השובבה נהפכה ותהי רק לנערה שובבה ולא יותר...

אבל אז גזל ממני הפשי, אז הביאוני לבית הספר.

בימים הראשונים הסב לי הדבר צער ויגון הרבה מאד. להחליף את חיי הרחוב בחיים סגורים וכלואים — כדבר הזה לא עלה על לבי. ובשומי לנגד עיני את אמי זקנתי הטובה והנעימה ובהציגי למולה את מורותי הרגזניות לא הייתי מסופקת אף רגע למי לתת היתרון... אך למה אכביר במלים? לפעמים התגנבתי מבית הספר ואעזוב את הלמודים; הסירותי מנעלי, פרעתי את שערות ראשי, לבשתי את שמלותי הישנות וארוץ אחרי זקנתי...

ועל הדבר הזה הכני אבי ביד נדיבה...

את מורותי ומורי הכעסתי תמיד. הם היו מעמידים אותי בקרן זוית, מעמידים אותי על ברכי או משאירים אותי בלי אוכל... אבל הידעת את אשר עשיתי להם? להכעיסם הייתי שם שרה בשירים... ויען אשר בית הספר היה בית ספר ליהודים והמורה הראשית היתה אשה יהודיה אשר שנאה את השפה היהודית תכלית שנאה, לכן שרתי שירים בלשון יהודית...

אכן הנקל לך לשער את הנעשה... המורה היתה מתרגזת, צועקת עלי וגם היתה מכה אותי, ואנכי הייתי מוסיפה להכעיסה... לפעמים היה אחרית צחוק כזה — היסטיריקה.

— הגם אז היו המורות היהודיות שונאות ישראל?... שאלתיה בצחוק קל.

— מה נפלאים אתם! קראה פתאום בהעמיקה בי את מבט עיניה ותניע את כל גופה: נפלאים אתם! מספרת אני דברים שונים ואתה שומע — ואולם בהזכירי רק את היהודים והנה התעוררת... כן, זהו „האבר הכואב" שלכם.

— ספרי! עניתי בקצרה: הנני שומע.

והיא נשאה אלי את עיניה שנית ותבט בי רגעים אחדים, וגם אנכי הבטתי אליה, ואשחק. אז שבה לספר:

— כמובן, כמשפט המורות עתה כן משפט המורות אז, שונות יש ביניהן. אבל המורה אשר לי היתה שונאת את הלשון היהודית. היא לא שנאה את היהודים, ולו אמר לה איש כי שונאת ישראל היא — היתה שופכת קיתון על פניו. אבל היא אהבה את היהודים על פי דרכה. את ה„זרגון" שנאה, כשנאתה בכלל את כל הישן, כשנאתה את המַדים והפאות הארוכים.

אבל אנכי שרתי תמיד שירים בלשון יהודית... אהבתים מאד, ואמי זקנתי למדה אותי הרבה מהם... גם עתה עוד אזכור הרבה מהם; אם תחפץ ואשיר לך אחדים מהם... אבל נשוב נא החדרה... אינני אוהבת לשיר בחוץ...

לו ראתה ברגע הזה את פני, כי אז אחרת דברה. אנכי נזכרתי כי לפני שבוע ישבנו פה על היציע והיא עם אישה שרו יחדו שירה בלשונו הוא... אז לא בושה, ועתה...

אך היא קמה ותבא החדרה. ובלכתה לא ראתה את פני... לדבר, להגיד לה את מחשבתי בדברים—לא חפצתי...

היא שרה לי שירים אחדים... אכן הטיבה מאד לשיר... והשירים היו מן המובחר, מטובי שירי ההמון... השיר האחד היה שיר עלמה מתיפחת על כי עזבה אוהבה, והשני: שיר איש צבא המספר את מוצאותיו.

ומה היטיבה לחקות את נושאי השירה! כל תנועות גוה ותנודות יצוריה היו נפלאים וכמו קסם היה שפוך עליהם. כל איש היה יכול להכיר בה כי מעמיקה היא להרגיש. נפש משחקת היתה לאשה הזאת.

לא גרעתי ממנה עין. ברגע הזה הרגשתי איזו קרבת נפש לה. אבל במדה זאת גדל גם כאב לבי: זכרתי את אשר עשתה... זכרתי, מי ומה היא...

— התדע? קראה אלי פתאם אחרי כלותה את שירתה: נדבר נא יהודית! הבה, אדברה יהודית!...

— וכן... במה הפסקתי?... כן, בדבר מורותי. ריב היה לי תמיד עמהן, אבל כשרונותי הטובים היו עלי לסתרה. אנכי הייתי הטובה שבתלמידות...

וכה עברו עלי שנות נעורי. למדתי, ואחרי כן החלותי לקרוא בספרים ואקרא הרבה מאד. הספרים פתחו לי עולם חדש...

— האם יכלה נפש חיה כמוך לחמוד ספרים? שאלתיה.

— ומדוע לא? כמובן, לא ספרי פילוסופיה...! האמת אגיד לך כי כל קריאתי הצטמצמה רק בקריאת ספורים ושירים... לקרא ספרי בקרת, או ללמד איזה דבר אשר דרוש לו עיון—לא היה לי כל חשק...

אכן זה הדבר אשר אינני מלומדת... הה, מה אשנא את הנשים המלומדות !...

— אבל הלא למודים רבים היה עליך לעכל שם בבית הספר ?

— ומה בכך ? הלא אמרתי לך כי כשרונות טובים היו לי, ולכן עקלתים על נקלה. אבל בנוגע להם, רק את חובתי עשיתי ולא יותר...

בעזבי את ביה הספר לא ידעתי מה לעשות. שבע שנים למדתי שם. אכן שכחתי לספר לך, בבית הספר הראשון, אשר שם המורה היהודיה, למדתי כשתי שנים ראשית למודים, ואחרי כן באתי לבית ספר גדול מזה. אל בית נימנזיום לא היתה אז כל אפשרות לבוא, ולכן הביאוני אבותי לבית ספר פרטי. שם כליתי את חק למודי ושם בגרתי... שם התעוררה בקרבי חמדת החיים בכל תקפה...

השנים האחרונות בהיותי שם היו לי שנות־תסיסה. בשעשועי ילדותי כבר קצתי, ונפשי ההיה והמפרכסת — רואה אני אותך שוחק למלה הזאת — אמי זקנתי היתה אוהבת לראות כי הדג של שבתה יהיה חי ומפרכס: ממנה למדתי את המלה הזאת...

— מה מטיבה את לדבר יהודית ! אמרתי אליה בצחוק.

— ומדוע לא ? האם אינני יהודיה ? האם כל מדברי, צחקי, תנועות גוי ויצורי פני אינם של אשה יהודיה ? יהודיה אנכי ותמיד אהיה יהודיה... גם בדברי בשפה אחרת והנה מבטאי ואופן דבורי מעידים על יהודותי... יהודיה אני בכל... אנכי לא חקותי איש מעודי... לו ראית איך מחקות אחרות את אופן הדבור הנכרי, את תנועות הנו הנכריות... מה שנאתי את כל אלה !... האדם לא נוצר להיות קוף...

— והאם לא תודי כי לפעמים יכריחו תנאי החיים את האדם לעשות מעשה קוף ? שאלתיה ואבט בפניה לראות את הרושם אשר תעשה שאלתי זאת עליה.

היא הביטה עלי ותשתומם. אחרי כן חלף מראה ההשתוממות מעל פניה ועננה קלה עברה עליהם.

— כמובן, יש ויש. באמת כלנו הננו קופים ברב או במעט. אך הלא תודה כי רבים עושים מעשה קופים גם אם לא יכריחום תנאי החיים לעשות כזאת.

את זאת לא נוכל לדעת. אפשר כי תנאי החיים בכלל לא יכריחום, אבל תנאי חייהם הפ־טיים יכריחום לעשות כזאת... האם תוכל לדעת את כל מסתרי החיים הסובבים אותך ?...

— נפלא הדבר ! א ת ה מלמד זכות ע ל י ה ם ? עולם הפוך !...

— כן, על צד האמת היית צריכה את לעשות כזאת...

עננה קלה כסתה את מצחה. עיניה האירו מאש חמה מסתרה.

— כן, אולי באמת כן היה צריך להיות. אבל אנכי בעלת רגש ולא אחשוב הרבה. אם המראה הזה מעורר בי רגשי געל נפש אז לא אוכל להתאפק מהביע את הרגשים ההם...

— אבל מדוע יעירו בך רגש כזה ?...

היא חשבה רגעים אחדים ואחר אמרה :

— לא אדע. אבל מרגישה אנכי כי כן הוא... אולי יען אשר שנאתי את כל דבר מלאכותי באדם, את כל דבר אי־טבעי, ואולי גם מסבות אחרות... אבל אם כה ואם כה והדבר כן הוא... אכן אשובה נא לספר...

ניכר היה בדברה כי הענין הזה הצר לה מאד...

— את שעשועי ילדותי השלכתי מלפני ונפשי לא ידעה מנוחה. נפשי בקשה לה עתה תכן חדש, שעשועים חדשים. באמת היה תכן נפשי תמיד רק שעשועים... בדברי־ערך לא עסקתי מעודי... הכל היה בעיני אך שעשועים... הבטתי על כך העולם בקלות־ראש...

ואז החלותי — לקרוא... ויען אשר נתנו לי החיים אז... רגשות הדשות לא ידעתי שחרן... ואשר היו כחידות לי... לכן היו הספרים כמושיעים בעיני: הם פתרו לי את חידות נעורי...

ואז נמלאה נפשי תכן הדש... חיים... חמדת החיים...

אז... החלותי לשאף לחיים... לענג... לאהבה... אז ידעתי מה היא תאוה...

וברברה הביטה אלי. עיני נפגשו עם עיניה.

„כן" השבתי בלבי — „יודעת את מה זאת תאוה ?..."

אז... ההלותי להרגיש את אשר לא הרגשתי ולתאו את אשר לא התאויתי מעודי .. אז, חפצתי לנשוק ולהיות נשוקה, להחבוק ולהיות הבוקה, לאהבה ולהיות אהובה...

במלה אחת — חיים חפצתי...

וחיים לא מצאתי בכל סביבי...

בעולם אשר בו הייתי, באנשים אשר עמם התהלכתי לא מצאתי את אשר בקשתי ואחל לשאף לעולם אחר, לאנשים אחרים...

ובעת הזאת כליתי את למודי בבית הספר...

אחת מרעותי אשר הלכה לחוץ לארץ פתחה אותי ללכת עמה... חשק מיוחד ללמודים לא היה לי... אבל התשוקה להיות לא נתנה לי מנוח .. אולי אמצא שם את אשר אבקש ?...

רעותי פתתני ואפת...

החלותי לדבר על לב אבותי, אבל הם לא אבו שמע...

אז החלה מלחמה חרישית בינינו...

מצד האחד נערות, חרופים וקללות, ומצד השני אנחות, דמעות ויללות... ככה נמשך הדבר כחצי שנה... לאהרונה נצחתי...

יצאתי מן המלחמה בזר־נצחון וכל רעותי הללוני על אמץ לבי... „זאת היא אמיצת לב, אמרו, זאת היא בעלת רוח ואנחנו השבנונה תמיד לקלת דעת, לעז מרקדת...

והיום ההוא היה לי יום חג...

אמנם ידעתי כי לא אנכי נצחתי... חמדת החיים אשר בי נצחה... הן, רעותי, לא ידעו לחמוד את החיים ולכן לא נצחו...

השמש שלחה את קויה האחרונים ישר אל הראי אשר למולי... הבטתי בראי, ראית את פני הרזים, את לחיי הנופלות, את אפי המעוקל והיבש, את עיני הרכות — „מי יודע אם אנצח?"... אמרתי בלבי וארגיש רגש אשר היה בו הרבה מן היאוש...

והיא יושבת לנגדי... ופורחת היא כשושנה... כל אשר בה חי... כל יצור בה מתנועע... כל קרביה אומרים: חיים... והיא מתפללת להיים...

— יצאתי לחוץ־לארץ...

פה נפתח לפני עולם הדש...

אבל גם בעולם הזה לא בקשתי את אשר מצאתי...

העולם הזה היה עולם של מחשבה... עולם של דעות ואמונות... עולם של רעיונות ואידיאלים... עולם שכלו רוח... ולא יותר...

ואם יכול עולם אשר כזה למלא את תאות נפשי ?...

נצא נא על היציע. מה נהדר המראה בחוץ... ראה, מה יפי שם ההרים !...

יצאנו ונשב על היציע...

ולנגד עינינו נראה מראה נהדר ונשגב...

על ההר אשר לנגדנו זרקה השמש את קויה האחרונים, ויקרנו פני ההר ויזהיר בקרני נגוהות צבעים וחליפות אורות...

ולרגליו שכנו צללים... והצללים הולכים הלך וגדל... הלך וכהה, הלך וחשך... וערפל דק ירד עליו והוא הולך ומתעבה...

ושם מימין מתחברים ראשי ההרים הגבוהים עם השמים... מתחברים עם האופק...

— כן, אמרה פתאם אחרי דממה ממשכה: ראה נא, הנה החיים, הנה הם מאירים, ואתם עוסקים בוכוחים ואידיאות. .

וזה הוא עולמכם! מה קטן ודל הוא לעמת עולם החיים!...

וירוח לא קם בי להגן על עולמי. שכלי התקומם לדבריה בכל תקפו, ואולם לבי, רגשותי... הם כמעט שהסכימו עמה...

— כן, שבה לדבר: העולם אשר מצאתי פה לא מלא את ריקניות החלל אשר הרגשתי סביבי... לבי היה מלא... חמדת חיים... חפצת לחיות... אך... הסביבה, הסביבה...

סביבי היה עולם, והעולם הזה אולי היה מלא בשביל אחרים, ואולם ריק היה בשבילי... עולם של מחשבות, הגיונות, רעיונות...

כן, מסביב לי בכל גבולותינו לא היה בלתי אם מחשבות... התלמידים העברים, אחיך ברוח, זרקו סערה בצלוחית של מים...

פני אדמו בדברה, פני החורים אשר לא היתה בהם טפת דם... את חרפת אחי נשאתי, אחי גם בהיותם בוגדים בעמם, אחי גם בהיותם שונאי בנפש... אחי הם ברוח...

כי... אך רוח אנחנו... ולא יותר...

והיא שבה לדבר...

מסביב לי הסתער העולם ויתרגז, ואנכי לא הבינותי להם... לאומיות, התבוללות, פועלים, בורגיואזיה, שאלת נשים, תקון עולם... בקצרה המון מלים... כל אחד דבר על אודות החיים, באר את החיים, התוכח על דבר החיים, ואולם את ה ח י י ם לא ידע... לא הרגיש אותם... לא חי... לא חפץ לחיות...

ואלה הם חיים!... ואם יכולתי למצוא חפץ בחיים כאלה?... הם היו באים אל חדרי, שתו תה ויבעירו סיגארות והחדר מלא שאון ועשן... רק שאון... רק עשן... וחיים אין..

ואנכי אחרת חפצתי... ואת אשר בקשתי לא מצאתי אצלכם.. אצלכם... כן, אצלכם... כלכם אתם דומים איש לרעהו... אתם ומתנגדיכם... בדעות אינכם דומים. ואולם בחיים דומים אתם...

ואנכי אין לי דבר עם דעות... חיים חפצת אני...

ומה יכלו הם לתת לי?

חיים שאלתי מהם, והם נתנו לי אידיאות!..

הה! מורדי־חיים!...

ואנחה התמלטה מפיה.

השמש באה בעב קל. רוח קל נשב בעלי העץ אשר מתחת ליציע ויזעזעם. כקול המיה הרישית נשמע לי מבין העפאים.. כקול אנחה... העלים נאנחים: אין חיים! אין חיים!...

והרוח התחזק, הנה הוא נושב בחזקה, הענפים מתנודדים, העלים הומים ורועשים ומוסרים זה לזה בלחש סודות נצח, רזי עולם... לחש יוצא מהם... לחש אהבה... רחש לבבות... ואולם את כל אלה הביא הרוח מעולם אחר...

אבל גם יללת הרוח נשמעה... הרוח ילל.. הענפים התרגזו.. גם העץ הזקן התרגז...

אין זאת כי ידע גם הוא מה חיים, לעולם לא מאס בחיים... גם בזקנותו לא היה עוד לנזיר ומדי אביב באביב יתכסה בעלים...

— מורדי חיים! שבה לדבר: כן, מורדי חיים אתם!

שואפים אתם לתקן עולם, חפצים אתם לתת חיים לכל... אבל היודעים אתם מה יחסר לעולם? הלא גם את החסר לכם לא תדעו!... חפצים אתם להשפיע על אחרים רוב טובה... אבל, הגידו לי מה היא טובה?... ההרגשתם בטוב?...

בהיותך פה בפעם האחרונה שמעתי מפיך דברים על תחיית עמך... אמר נא את אשר תאמר, ואולם אני אינני מאמינה!... איך תוכלו לשוב לחיות וחפץ חיים אין בכם, כי כבר אבדה לכם גם חמדת החיים..

לא, אינני מאמנת!..

קללה רובצת עליכם — סלח נא לי על דברי — ואולם רק מאהבה אדבר, ואולי... גם משנאה... קללה רובצת עליכם... קללת שנאת החיים...

— והאם לא פגשת בחפצי־חיים? האם מעטים הם כאלה בנו?...

— יש שפגשתי... אבל גם הם חיים בסדר, בקצבה, בחשבון.. את חייהם חיו.. במקומות אחרים... ואלינו.. באו להעלות עשן... לגנב דברים.. ואלה הם חפצי־החיים אשר בכם!...

ובראותי כי לא מצאתי אצלכם את אשר בקשתי, בראותי כי אינכם יכולים לחיות ולחמוד... בראותי כל אלה אמרתי אסורה נא לראות שמה... אולי אמצא שם את אשר אבקש...

וכן היה...

בימים ההם הכרתי אותו...

ובו מצאתי את החסר לכם... בו מצאתי חיים...

כן, את אשר לא יכולתם אתם לתת לי, את אשר לא מצאתי בכם, אותה מצאתי שם... הוא נתן לי את כל אשר חפצתי...

בשדותיכם לא מצאתי פרחים רעננים, רק נובלים בעודם באבם... קמלים, חררים, אשר לא ידעו את האביב...

שם בשדות אחרים מצאתי את פרחי, את שאהבה נפשי, ואקטפהו... התחשוב לי זאת לעון?

מחריש אתה!... ידעתי כי מאד יכאב לך בדברי... אבל... עלי היה להגיד לך את כל...

התבין? רק עמו אראה חיים... אדע אהבה...

ורגעים אחדים החרישה.

הבטתי עליה והנה היא כלה קודחת..

או קמה ממושבה ותצעד הנה והנה בצעדים מהירים. לוח לבה התרומם בחזקה, פניה אדמו כאש פלצות, יצורי גוה התנודדו במהירות, שפתיה נעו ונחירי אפה רעדו... ועיניה!.. עיניה היו לניהנם, לנפש די־נור שחור...

והשמש שלחה קו אחרון, קו מאיר בחזקה ותסתר... ההר התחבר עם השמים... היום גוע בנשיקה...

אנכי צנחתי על כסאי באין אונים ואשען על קיר היציע..

מעט, מעט שבה למנוחתה...

ואחרי כן ישבה...

הערב רד... הכוכבים נוצצו... הירח עלה...

אור רך, נעים וחור כסה את הארץ... השמים היו נפלאים ברגע הזה ברוך־תכלתם... עתה השתפכו השמים עם ראש ההרים

המכסים בערפל דק וזך... והמעבר מן השמים אל ההרים היה נפלא, מודרג, בעל צבעים דקים, רכים וענוגים...

והכל מסביב כאלו נרדם... שוקט וגם רועד... דומם וגם לוחש...

העולם אשר הלך לישון התפלל תפלה בלחש... תפלת החיים...

— אבל, הפסקתי אני את הדממה — המאשרה את?

פניה, אשר היו אדומים, חורו ויאדימו חליפות . . .

— המאושרה אנכי?.. ענתה בקול אשר נשמעה בו גם שמחה גלויה וגם צער נסתר . . . ופתאם העמיקה במחשבותיה . . . המאושרת אנכי?.. כן, מאושרה, אבל...

ופתאם חדלה מדבר ותעמר את אזניה כמקשיבה...

ברגע הזה הפיקו פניה גם נהרה וגם תוגה; נדמה לי כי בעינה האחת נוציץ צחוק קל ובשניה — דמעה...

קול צעדים נשמע על המעלות... היא היתה כַּלָּה מְיַחֲלָה...

הדלת נפתחה ואישה בא ההדרה..

פניה צהלו...

הבטתי החוצה... לילה...



בִּקֹּרֶת

כל אגדות ישראל.

כשבא לידי לפני שנתים החלק הראשון של „כל אגדות ישראל‟ מאת י״ב לבנר ושמתי עין בהשקפה קלה על הספר החדש, שמחתי מאד, כמובן, על שנתעשרה ספרותנו, ביחוד ספרות הילדים שלנו, בספר יקר ומועיל כזה. אבל גם נפלאתי על המראה: הנה החלק הראשון, אשר יכיל „אגדות ישראל‟ מבריאת העולם ר ק עד הולדת משה, מחזיק כשלש מאות חצאי־עמודים גדולים ובו תבאנה יותר ממאתים אגדות! רבש״ע, השתוממתי בלבי, למי כל המחנה אשר פגשתי? מי עשה לנו את כל החיל הגדול הזה? ואני אמרתי תמיד כי עמנו עם עני ודל בספורי אגדות־קדם „שמושכות לב אדם כיין‟. דמיתי בנפשי כי ישראל גוי אחד בעמי־הקדם שרוח דמיונו עבד בעצלתים ולא הספיק להוליד לו אגדות בשפע רב, ובכל אופן אם גם בימי קדם לא מעט היה עשרנו במקצוע האגדות, רבות מהן כבר אבדו לנו ודלונו מאד — והנה זה בא, חפר ומצא מטמוני מסתרים במספר רב כזה!... ואולם אחרי דרישה וחקירה קטנה בגוף הספר ראיתי כי המחבר מצא לטוב לו להרחיב יותר מדי את מובן „אגדות ישראל‟, והוא מכנים לסוג זה הרבה פירושי־מקראות ומדרשים שאינם ענין כלל לכאן. אם בעל אגדה בא לבאר אחד מן הכתובים בתורה בדרך מדרש, אין אנו חייבים להכנים את כל דרש לתוך כלל ספורי אגדה. ואולם הוא, בעל „אגדות ישראל‟, לא כן יחשוב. דומה כאלו קבל על עצמו עסקי־קבלנות להספיק לנו „כ ל אגדות‟, והוא חושב שאם יחסיר איזה דרש קל שבקלים נבוא עליו בטענות שלא עמד בדבורו ולא מלא את תפקידו. עפ״י סבה זו נולד רבוי הכמות של האגדות בחלק הראשון. וגם רבוי העמודים של החלק הזה מבואר לנו על נקלה: דרכו של המחבר להתהלך ב ר ח ב ה בשדה האגדות, והוא מרחיב לפעמים את הדברים יותר מן המדה הדרושה. אמת, הספר נועד ביחוד למקרא בני הנעורים, והמחבר השכיל לספר להם את ספורי אגדותיו בהרחבת דברים, בכדי למשוך את לבם; אבל גם לפני קוראים כאלה עלינו לשמור את המדה, וכידוע, יש מוסיף שהוא גורע ויש סרה עודף שנחשב כחטא נגד הטעם הבריא, אף אם המחבר יוכל להיות בטוח שקוראיו הקטנים ילכו לבטח דרכם ולא ירגישו בזה[1].

:בבוא לידי החלק השני של „כל אגדות ישראל‟[2], העולה הרבה בכמותו על הראשון (הוא מכיל ת״ס אגדות ומחזיק 532 חצאי־עמודים), — לא נפלאתי עוד על המראה: המחבר חשב גם הפעם לחובתו להשפיע על קוראיו רוב טובה, יותר הרבה מן המדה הנכונה והדרושה, ותחת ספורי־אגדות במובן המצומצם של המלה טרח במקומות לא מעטים לדלות פנינים מים המדרשים, שאין בהן הפץ למטרתו, ולשים לפנינו הרבה פרושי־כתובים בדרך הדרש.

הנה מעט מהרבה דוגמאות:

„אפס כי נודע לנו אשר נבהלו עמי הארץ מפנינו ויקחו את זהבם ואת כספם ויטמינו אותם ויסתירום מפנינו, על כן אמרנו ילכו נא מקרבנו ל ח פ ו ר את הארץ‟ (אגדה צ׳); „ויקח ה׳ את האות י׳ אשר הוסרה משם שרי וישימה בשם הושע‟ (שם); ודומה לזה במק״א: „הן האות יו״ד אשר לקחתיה משם שרי לא נחה ולא שקטה דורות רבים מאד ו ת מ א ן ל ה ת נ ח ם עד אשר שמתיה בשם יהושע בן נון‟; „כי תהיה לאיש טלית עשויה תכלת, הפטורה היא מציצות אם לא?‟ (ק״א); „טוב ארוחת הירק אשר אכלו בני ישראל בשבתם במצרים ש ב ת א ח י ם מהשורים האבוסים אשר אתה (בלעם) מקריב אלי משנאתך את בני ישראל‟ (קכ״ה); מדרשים רבים על פסוקים שונים הובאו באגדה של בקשת משה מאת השמים והארץ וכל צבאם שיתפללו בעדו (קל״ה); משה בקש לבוא אל הארץ „מחפצו לעשות את מצות ה׳ התלויות בארץ‟ (קל״ו); „ויאמר משה הלל הללתיך... ה ן לה׳ אלהיך השמים ושמי השמים ואתה אומר לי: ה ן קרבו ימיך למות‟ (שם); „וישכח יהושע ג׳ מאות הלכות ויולדו לו שבע מאות ספקות‟ (קנ״ט); ויערם אליו (יואב אל אבנר) ויאמר: הגידה לי אם ידעת איך תחלץ יבמה נדמת נעל יבמה‟ (רנ״ו); „ויען שלמה את יואב ויאמר: עמשי הוחר מן המועד יען כי מצא את בני יהודה לומדים תורת ה׳ ויחכה להם עד כלותם את הדבר אשר למדו‟ (שם); „ויוסיפו החכמים לדבר אל שלמה ויאמרו: מדוע נתרת בהמה בשני סמנים ועוף בסמן אחד... מדוע צוה ה׳ עלינו לבלתי צוד שמונת השרצים הנזכרים בתורה ולבלתי חבלם... מדוע צוה ה׳ עלינו לשחט את הבהמה והחיה והעוף ולא את הדגים‟ (ש״ז); „ויאמר אליו (ישעיהו אל חזקיהו) כה אמר ה׳ צו לביתך, כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא‟ (שפ״ו); „לו שמעתם בקול ה׳ אלהיכם כי עתה ישבתם בארצכם ותקראו בתורת ה׳... תחת על א ל ה אני בוכיה — א ל ה מועדי ה׳‟ וכו׳ וכו׳ (תנ״ב).

ומעוצם חשקו של המחבר להרבות במדרש־אגדה, לא ישים לב לפעמים גם לזה, אם יביא דברים הנותנים מקום להקורא הצעיר למצוא קושיות ותמיהות. הנה לפניכם איזו דוגמאות: „טוב אשר אמות אנכי ואלף אנשים כמוני ימותו ואל יפול משערת איש מבני ישראל

---

[1]) הרי לפנינו דוגמא קטנה מתוך החלק הראשון: באגדה ל״ה („אברהם לפני נמרד‟), בספר אברהם לתרח אביו כי הפסל הגדול קצף על הקטנים וינפצם במקל, יאמר תרח: „למה תדבר כדברים האלה! הפסילים האלה אינם אוכלים ואינם שותים ואינם יודעים מאומה‟, ובזה עוד לא נתקררה דעתו של תרח עד שהוסיף בלשון מזמור תהלים: „פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו, רגלים ולא יהלכו‟.

[2]) כל אגדות ישראל. חלק שני. מן הולדת משה עד גלות בבל. מאת י״ב לבנר הוצ׳ „תושיה‟. פיעטרקוב תרס״א.

ארצה" (ק"ט) — ומה יענה המחבר אם ישאלוהו: האם משה ואלף אנשים כמוהו כל אחד מהם איננו „איש מבני ישראל"? בני ישראל שמעו את משה מדבר אליהם קשות ויאמרו איש אל רעהו: אין זאת כי זקן מאד ותאבד הכמתו, ויחקרוהו וישאלוהו מה שם המדבר אשר עשו שם את העגל וכמה ימים ילך איש מחרב עד קדש ברנע וכדומה, וכאשר ידע משה להשיב „וידעו ויבינו כי כהכמתו אז כחכמתו עתה" (קל"ט) — אך כאן הבן שואל: איזה דבר ח כ מ ה מצאו בני ישראל בתשובת משה? — „וישק ה' לאהרן ותצא נפשו. ויאמר משה (אחרי צאת הנפש?) מה תהוש עתה" (קט"ז) — על השאלה, שהבאתי למעלה, מ ד ו ע צ ו ה ה' לשחט את הבהמה והחיה והעוף ולא את הדגים, יענה שלמה: „כתוב בתורה הצאן ובקר י ש ח ט להם ואם את דגי הים יאספו"; אבל השאלה במקומה עומדת: מדוע צוה ה' לכתוב בתורה כך?[1])

ויש אשר בעל „אגדות ישראל" יניח מקום למצוא גם דברים הסותרים זה את זה. הנה באחת האגדות (רפ"ו) כתוב לאמר: „ויבקש דוד (חטאים בישראל) ולא מצא, כי היו כל בני ישראל תמימי דרך ו ה ו ל כ י ם ב ת ו ר ת ה'"; ובאגדה קרובה אחרת (רצ"ד) ימצא הקורא לתמהונו דברים אחרים השונים מאלה מן הקצה אל הקצה: „וישא דוד את עיניו השמימה וירא והנה עונות בני ישראל עומדים גדודים מן הארץ ועד הרקיע". או באגדה אחת (שמ"ו) יקרא הקורא: „ויאמר ה' (אל אליהו) הנה מפתחות המטר בידך אולם מפתחות הטל לא ינתנו לך"; ובאגדה שלאחריה יאמר ה' אל אליהו: „הן לא נשארו לי בלתי אם שני מפתחות לבדם: מפתח העקרות ומפתח תחית המתים".

וכמו שיחטא המחבר ברבוי מדרשים שלא לצורך, כן יחטא לפעמים גם בחלק השני של „כל אגדות ישראל" ברבוי דברים. שימו עינכם, לדוגמא, על האגדה „גבוה מעל גבוה" (ק"ל), אשר בה יסופר בהרחבת הדבור, איך שרי העשרות שלחו את בנות צלפחד אל שרי החמשים ואלה אל שרי המאות ואלה אל שרי האלפים ואלה אל הנשיאים. ויש אשר יטרח המחבר להביא הרבה דברים מספר התנ"ך רק בשביל הוספה קלה של נופך אחד לקוח ממדרש־אגדה. הנה, למשל, „חטאת נבות" (שנ"ג) כמעט כלה לקוחה מן הדברים המסופרים בספר מלכים.

נוה היה להספר „כל אגדות ישראל" לולא חפץ מחברו לתפוס מרובה ולא בא כקבלן לשים לפנינו כ ל האגדות, לרבות מדרשים ובאור־מקראות; כמו כן טוב היה ומשובח לולא היה מאריך בכמה מקומות שראוי לקצר אותם. אבל בכל אלה אל נא תהיה א י כ ו ת הספר הזה קלה בעיניכם. ערכו של הספר, בכל מגרעותיו אשר מנינו ואשר לא הזכרנו, רב ויקר מאד, ואין ספק שברכה מרובה בו, ביחוד לתועלת הקוראים מבני הנעורים. ובפה מלא נוכל להגיד כי „כל אגדות ישראל" הן מבחר הוצאת „תושיה" לטובת הקוראים הקטנים, וראויה היא לתודה רבה מצד חובבי ספרותנו על הביאה מנחה משובחה כזו לאוצר ספרות הילדים.

והמחבר הנכבד יופל להתפאר באמת בעבודתו הרבה. כי עלבון גדול הוא לספרות, שראויה לשם זה, אם יחסר בה מקצוע גדול ונכבד כחלק האגדות, מעובד לצרכם ולהנאתם של בני הנעורים.

[1]) המחבר קלקל בזה בשנותו את טעמו של המקור בילק"ש, כי שם לא כתוב: „מ ד ו ע צוה ה'", אלא: „מפני מה בהמה חיה ועוף טעונה שחיטה ודגים אינם טעונים שחיטה", כלו' מנין זאת? וע"ז באה תשובה כהלכה „משום דכתיב".

אמנם כבר יצאו, כידוע, עוד לפני כ"ה שנה ספורי־אגדות ישראל בשם „ספורי ישרון". אולם אם מ"ב ומועיל היה הספר ההוא בשעתו, הנה אי אפשר לבלתי הודות כי בזמננו כבר פג טעמו ולא יצלח עוד לתתו ביד־בנינו; כי מלבד מה שהכנים מחבר הספר לתוך „ספורי ישרון" ספורים לא מעטים היוצאים מגדר הצניעות, הנה חשב גם זאת כי „יש ספורים הדרושים להלבישם מחלצות ועדי עדיים, להמתיק את המשל במליצה ולפתוח בכנור חירותם" (לשונו ב„מבוא" הספר), ולכן יתאמץ לבחור לפעמים דרך מגידים ולתת לאיזו אגדות באורים משונים (כמו מעשה בחסיד אחד שהקניטתו אשתו והלך ולן בביה"ק, ופתרונו: החסיד הוא האיש העושה חשבון בנפשו ואשתו זאת הרשעה הוא יצה"ר וכו'); וסגנונו בכלל אף הוא לבוש ביותר „מחלצות ועדי עדיים" (כמו „רק בשנים היה רבי מאיר אז, עטיניו מלאו חלב", או „העלם הזה (עקיבא בן יוסף) לא מבני מרום עם הארץ הוצב צורו ולא מבנות מי־זהב נוקרה מקבת בורו", וכדומה הרבה מאד). הדברים המעטים האלה דים להוכיח עד כמה עבר זמנו של הספר ההוא ועד כמה חסר לנו ספר חדש כזה, שיהיה רצוי ומקובל לפי טעם זמננו, עד שבא ה' לבנר למלאות מקום כמעט חלק בספרותנו. ואת המקום הזה בכללו מלא ה' לבנר ביתרון הכשר דעת, כי ידע לסדר את האגדות בסדר מתוקן, וגם השכיל לתבל את רובן בתבלין יפה ולהטעימן בשיחות נאות, בכדי למשוך את לבות הקוראים הקטנים.

וסגנון החלק השני של הס' „כל אגדות ישראל" קל ויפה, כראוי לספר אגדות כזה. רק במקומות מעטים נראה אצל המחבר נטיה קלה לסגנון המליצי[1]), וגם איזו שגיאות קלות בלשון אפשר למצוא בספרו[2]). ואולם בכלל אין טוב מספר זה לתת לפני הקוראים מבני הנעורים, והוא יוכל להיות באמת ביד המורה לכלי־חפץ המחזיק ברכה מרובה. כמובן, אין להמורה המבין להשתמש דוקא ב כ ל האגדות, ואם ישמיט מתוכן את אלה שאינן דרושות לחפץ תלמידיו, לא יקלקל כלל כי אם יועיל הרבה.

ש ו פ ר.

[1]) כמו „וימח (משה) דמעה מעל כל פנים" (ז) „לא מלפניך, בן עמרם נבהלתי ואנוס, כי אם מלפני אדון חולי ארץ" (מ"ה); „ונתתי מ ה ו ד י עליך" (משה ה ע נ ו אומר כזאת ליהושע); „וירקדו ויפזזו ויכרכרו ויפשקו שפתותיהם" (רי"א); „ארך ימים עולם ועד", „ויישנו המות" (בכמה מקומות); „ושבתי אל הארץ ההיא ואסרתי שריה בזקים ונכבדיה בכבלי ברזל" (שי"ט); „נקי הוא (הסדין) וצח מחלב" (שמ"ב).

[2]) כמו: „ותקחהו יוכבד ותביאהו לבתיה בת פרעה ותקרא (מי?) את שמו משה" (ה); „אל נא ישפך המלך את דם הילד ב ט ר ם ל א נסהו" (ו); יתן ה' את העיר בידינו מ ב ל י אשר ל א ישפך את דמי אויבינו" (יא); „הנני אדבר אתו" (כ'), וכדומה.

Verlag „Achiasaf". — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

רשימת ספרים חדשים וישנים שנכנסו אל בית מסחר הספרים אשר לאחיאסף

תורה נביאים וכתובים, הוצאות מ. שולץ, פ׳רמט קטן מכו׳ בד	75 —
" " " " מכורך טוב	1 25
" " " " עור פרימא	1 75
השלח כרך ז׳	3 —
" " מכורך הדר	3 40
לוח ארץ ישראל, שנה שביעית לשנת תרס״ב נערך ע״י א. מ. לונץ בירושלים	40 —
עוזר המורה והתלמיד, או הומש לבתי ספר ולעס, איין לייכטע און איינפאכע מעטהאדע צו לערנען גאנץ הומש אהנע ענדערונג און אבקורצונג לויט דעם ליניען-סיסטעם. גאנץ חומש מיט זארגאן איבערזעצונג בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים יעדער באנד א	50 —
אוצר לשון חכמים, כולל יותר משבעת אלפים אמרי חז״ל הפזורים בתלמוד בבלי וירושלמי ובמדרשים עם ביאור ותרגום המלות וכו׳ מאת ק. א. פערלא	1 50
דער פראקטישער פארבער, לעהרבוך דער בוימוואל און ליינעגארן פארבעריי מיט 25 געפארבטע פראבען	1 25
לוה אהיאסף לשנת תרס״ב, ספרותי ושמושי עם תמונות וציורים עם פארטא	1 30
שריפטען י. ל. פרץ יובילעאום אויסגאבע, עם פארטא	2 —
" געבונדען אין פראכטבאנד	2 50
ספר הזכרון השלם, לרשים בו את השיעורים מדי יום ביומו ונלוו אליו שירי ציון בש׳ עבר וזארגאן	16 --
צוויי ציוניסטישע ליעדער: „ציון ציון״ „שאו נס ציונה״ נאטען פיר סאלא און געמישטען כאר פון צ. ברון	60 —
יודישע נעזענגע: נס ציונה שיר ערש פיר כאר פון פערלמוטער	50 —
Чартеръ פרופ׳ מ. ביעלקאווסקי, הוצ׳ אחיאסף	25 —
Теодоръ Герцль Философскіе разсказы переводъ съ нѣмец.	1 25
Еврейскій Ежегодникъ на 5662 — תרס״ב, справочный и литературный альманакъ съ иллюстраціями	1 —
Знаменитые евреи въ исторіи культуры человѣчества Д-ра А. Когута съ иллюстраціями 6, 7 и 8 выпуски цѣна каждаго	— 25
Штейнъ І. А. Д-ръ сіонизмъ его сущность и теченія	— 5
Бѣлковскій Г. А. Чартеръ, историко-сравнительное изслѣдованіе	— 25
Донкинъ М. Моисей историческая дрома	— 25
Jaffe Robert Ahasfer Roman	2 50
Bernfeld S. Dr. Der Talmud, Sein Wesen, seine Bedeutung und seine Geschichte	-- 60

בית מסחר הספרים של אחיאסף מוכר כל מיני ספרים, רומעל והשכלה למקחים נמוכים וע״פ תנאים רצוים, מקבל החתימה על מכ״ע עברים בשפות שונות ומקבל למכירה בקומיסיא ספרים שונים.

שפיגעל-פאבריק ל. אידעלזאק, ווארשא

רימארסקא נו׳ 10

עמפפעהלט זיין גראסעס לאגער פאן פערשיעדענע שפיענעל שפיעגלגלאס, טרעמאשפינעל אז״וו.

פערקויף ענגרא עט דעטאיל.

שירי ציון.

נאטען לשני שירי ציון: „ציון ציון״ ו„נס ציונה״ לארבעה קולות (קווארטעט) עם סאלא. המוזיקא מצטינת בטוב טעמה ונוה לננגה על הפסנתר ובלויתו לקול אחד או לכנור.

המחיר בהוברת אחת כלולה בהדרה עם המשלוח 65 קאפ׳. לקונים מחמשה עקז׳ למעלה רבט הגון.

אדרעסע להמחבר:

Дирижеру Хоральной синагоги Ц. Бруну въ Николаевъ.

ונמכרים אצל הברת „אהיאסף״ בווארשא.

Издательство Ахіасафъ, Варшава.

יודישער פאלקסקאלענדער

** תרס״ב **

זיעבענטער יאהרגאנג.

מיט ליטעראַרישע ארטיקלען פון דר. מ. נארדוי, ראובן ברייגין, י. ל. פרץ, מ. ווירטה, יוסף קלויזנער, ג. באדער, י. ווארטסמאן און מיט בילדער און אילוסטראציאנען.

— פרייז 30 קאפ׳ מיט פארטא 40 קאפ׳. —

צו בעקומען ביי:

Издательство „АХІАСАФЪ“, Варшава.

עס זענען אויך צו בעקומען די יאהרגענגע תרנ״ט תר״ם און תרס״א צום פרייז 30 קאפ׳ מיט פארטא 40 קאפ׳.

! לוח ארץ ישראל

שנה שביעית

נערך ע״י א. מ. לונץ בירושלים.

בלוית תמונות וציורים.

כולל מאמרים ע״ד תולדות ארץ ישראל ומצבה בזמן הזה, תכונת מושבות אחינו בא״י ומעמדן, תמונות מחיי הפלחים וכו׳ ידיעות שמושיות הנוגעות לא״י ועוד.

מחירו 40 קאפ׳ עם פארטא 46 ק׳

להשיגו אצל הברת „אהיאסף״, ווארשא.

רשימת ספרים ישנים שנכנסו אל בית מסחר הספרים
של חברת „אחיאסף“ בווארשא.

אגרות בעלי חיים, לר׳ קלונימוס — 20
אני לדודי, תרגום שני על מגלת אסתר עם מבוא וביאור מאת י. מונק — 50
ארץ חמדה, סאקאלאוו — 75
אוצר טוב, כולל דברים עתיקים: קשת ומגן מאת ר״ש בן צמח ומפענח נעלמים 1 20
בית תלמוד, מכ״ע יצא ע״י אייזיק הירש וויים ומאיר איש שלום, שנה א׳, חוב׳ א׳-ג׳-ו׳, ט׳-י״ב, שנה שניה, חוב׳ ד׳-ו׳, י״א, י״ב, מחיר כל חוב׳ — 25
האמונות והדעות, מרבינו סעדיה גאון, לייפציג — 80
„ „ „ הוצ׳ ר׳ ד. סלוצקי עם תולדות רס״ג — 90
הראל, קדמוניות ארץ הקדושה, קלמן שולמאן 1 —
החוזה חזיונות בארבעה עולמות, סאבעל — 75
הורב, מאת הרב ר״ש בן רפאל הירש, תרגום אהרנזאהן 3 —
כל שירי ר׳ האי גאון, עם הערות רייפמאן, שזח״ה — 75
מחקרי לשון, כולל שני ספרים: שיחה בעולם הנשמות ובית האסף לר׳ שלמה לעווינזאהן 1 —
מבוא המשנה, חלק שני, ר׳ יעקב בריל 1 25
מאמרי ר׳ יעקב בכרך: א) מהעבור ומנין השנים, ב) ירח למועדים 1 —
מאמר על פי׳ רש״י למס׳ נדרים ומועד קטן, דובער צאמבער — 25
מורה המורה, לר׳ רפאל נטע ראבינאוויץ — 20
עשרת הדברים, באל ערבי, לרבינו סעדיה גאון, מעתקים ללשון עבר ולי׳ אשכנז ע״י אייזענשטעדטער — 80
קבץ על יד: תולדות אלכסנדר מקדון ואגרות חי בן מקיץ (מקיצי נרדמים) — 80
שיבת ציון, שיר עלילה מאת יצחק בן מאיר גאלדמאן — 90
תולדות ר״י קריש — 80

בית יהודה, יסודתו בהררי קדש הדת וקורות האומה הישראלית, ספריה, הנהגותיה, חכמיה, סופריה וראשי התקנות שנתיסדו בכל זמן ומקום לטובת עם ישראל מאת ר׳ יצחק בער לע-ווינזאהן, שני חלקים, הוצאה חדשה עם תמונת המחבר 1 50

תעודה בישראל, ספר הכולל גדרי התורה והחכמה ודרישות טובות ומועילות, גם תולדות הרבה גדולי ישראל מכל דור ודור ותכונתם בתורה ובחכמה ובדרך ארץ מאת ר׳ יצחק בער לעווינזאהן, הוצאה חדשה, עם תמונת המחבר 1 —

מאמרי חכמה, מר׳ חיים זעליג סלאנימסקי, ג׳ חוברות (חלק ראשון ושני) 1 —
אות זכרון לאלכסנדר הומבאלד, מאת ר׳ חיים זעליג סלאנימסקי — 40
יסוד העבור, מאת חיים זעליג סלאנימסקי — 50
sraelitische Moral-Theologie, Vorlesungen v. S. D. Luzzatto, aus d. Italienischen übersetzt v. Igel — 50

רוב הספרים הם יקרי המציאות ומחירם הוא לבד פארטא, עבור פארטא יתוסף 15% ממחיר הספר.

עס איז הערויס פון דרוק
און צושיקט צו די אבאנענטען

„דער יוד“ Nr. 41

אינהאלט:

א) די שחיטה אין דייטשלאנד. — פאביוס שאך.
ב) אוים גאליציען. — מ. הענעס.
ג) פאליטישע איבערזיכט. — י. ל.
ד) בריעף פון לאנדאן. — י. דאלידאנסקי.
ה) דער 5-טער קאנגרעס.
ו) יודישע שטעדט און שטעדטליך. — אמת.
ז) מען שרייבט אונז.
ח) די יודישע וועלט.
ט) ראמאנסען. געדיכטע. — יהואש.
י) די זומערפויגעל. א מעשה. — בן-עמי.
יא) אזי. ערצעהלונג. — יהודה שטיינבערג.
יב) אין דער תיבה. פעלעטאן. — גרשם באדער.

אבאנאמענט פרייז: אין עסטערייך-אונגארן: יעהרליך 12 קראנען, האלב-יעהרליך 6 קראנען, פיערטעליעהרליך 3 קראנען. אין רוסלאנד: גאנציעהרליך 5 רובל, האלביעהרליך 3 רובל, פיערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאנד: יעהרליך 10 מארק, ארץ ישראל: 12 פרנק אנדערע לענדער 15 פרנק, אמעריקא און ענגלאנד 10 שילינג.

Издаельство Ахіасафъ, Варшава.



Вышелъ изъ печати:

ЧАРТЕРЪ

историко-сравнительное изслѣдованіе

Г. А. Бѣлковскаго.

Содержаніе. Неясность представленія о Чартерѣ Евр. колон. Банка и необходимость Историко-Сравн. изслѣдованія. Опредѣленіе понятія. Исторія Чартеровъ въ Англіи, Голандіи и Германіи. Превращеніе Общества въ Государство. Чартеръ евр. колон. Банка.

Цѣна 25 коп. съ пересылкой 29 к.

Товарищество „АХІАСАФЪ“, Варшава.



יכולים לקנות

על ידי כל מיני סחורות בעסעראביען היינו קוקוריזא, חטים, שעורים, שפון, רעפאג, יין, אגוזים וכדומה.

כתבתי: г. Бѣльцы (Бесс. г.) Л. Розенталю.